

BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2017/7

Sebestyén László felvétele

TARTALOM

◀ Epizódok a főváros idegenforgalmából I.	2
<i>Szántó András</i>	
ÖTVEN ÉVE	
◀ Virágoskert az én szívem	6
<i>Elek Lenke</i>	
KÖZLÖKÖDŐ	
Erzsébet hídi kövek	9
<i>Angelus Róbert</i>	
SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK	
Muszlíma	10
<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
BLOGBARÁTOK	
◀ Gyáridő	13
FÉNYÍRDA	
Titkos udvarok	16
<i>Sebestyén László fotósorozata</i>	
Simplicissimus Budapestje	18
◀ A hajógyár hőskora	20
<i>Szerkesztette Csontó Sándor</i>	
Kettős látás: művészet vagy dekoráció	23
Könyves herold	26
<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
Nagy Lea: Budapest-árral szemben, hátra	28
Gordon Zsigmond ifjúsága	28
<i>Gács János</i>	
Megmentett műkincsek 2017	30
Pál János: Élő-Világ-Képek	30
◀ Ügynök a bárpultban	30
Új, állandó kiállítással nyílt meg a budapesti Vasarely Múzeum	31
Operettnek is elmenne a Szerelmes Shakespeare	31
<i>Zappe László</i>	
SZOBORPARKŐR	
◀ A múlt lábnyoma	32
<i>Jolsvai András</i>	

BUDAPEST hétvégeente fuldoklik a szemében. Csikkekből, műanyag poharakból, papírtálcákból szótt szőnyegen tapos ilyenkor mindenki, aki gyalog vág neki a Nagykörútnak vagy a bulituristák által sújtott belvárosi környéknek. De az sem jár jobban, aki vasárnap reggel a frissen felújított Széll Kálmán térről indulna ki a budai hegyekbe, hogy kiszellőztesse a tüdejét: a gyógyírhoz csak a szeméthalmokon átgázolva lehet hozzájutni. Pár hete pedig, amikor egy júniusi szombaton szélvihar csapott le a városra, mások is megkapták az áldást. A tornádó felkapta a mulatozók szemétét a belvárosban, és egyenletesen beterítette vele a külvárosokat is. Ott is maradt hétfőig, keddig – tán szerdáiig is –, hol mikorra esik a költségsökkentett fővárosi rend szerint a járda- és úttesttakarítás.

Tudjuk, persze, hogy ez már nem az a kor, amelyben posztos rendőrként vigyázták a maguk körzetét az utcaseprők, akik ha eldobott csikket láttak, egyrészt rászóltak az elkövetőre, másrészt vesszőseprűjükkel haladéktalanul rásegítették az utcán éktelenkedő szivarvéget a nyeles lapátra. Az azonban szembeötlő, hogy bizonyos utcaszakaszokra napokig rá sem néz senki, és lehetetlen nem észrevenni, hogy a napsütötte hétvégeken a bámszokdó turisták már nem a látványlók felé tekergetik a nyakukat, hanem sokkal inkább azt lesik viszolyogva, mibe léphetnek bele.

Ennek azért nem feltétlenül kell így lennie. Még akkor sem, ha nem a svájci utcák makulátlanságát vagy a szocialista Magyarország munkaerőben bővelkedő lehetőségeit kérjük számon a mai fővároson. Ahhoz, hogy a város ne fűrődjék szemében, egyszerűen annyi kéne, hogy Budapest megkapja azt a pénzt, ami jár neki. Az állam elviszi és „visszaosztja” ugyanis a helyben keletkező adókat, ám a főváros esetében egyre szűkmarkúbbnak bizonyul. Az már a legkevesebb, hogy ebben a parlamenti ciklusban sem komoly közlekedési vagy infrastrukturális beruházásra, sem kulturális fejlesztésre nem került sor Budapesten.

Pontosabban volt, illetve van egy kivétel: a vizes világbajnokság összes helyszíne. Azt még a vak is látja, hogy ha a lapunk megjelenésével egy időben kezdődő nagyszabású rendezvényről van szó, akkor lényegében semmi sem drága. Elkészült egy hatalmas úszócentrum – majd megszokjuk a látványát, ne féljenek –, épült ugrótorony a Duna medrébe, pótmedence a városligeti tó fölé, és még az egyébként sorsüldözött Margitsziget is új ruhát kapott, hála a sportuszodának. S ha mindez nem volna elég, látványjavítási céllal megújították a pesti alsó rakpartnak azt az északi szakaszát, amely a legközelebb fekszik a Dagály helyén nőtt óriásuszodához. Hogy ráfért, az nem kérdéses, hiszen sok évtizedes álruk volt a pestieknek, hogy hozzáférjenek a vízhez, sétálhasanak, hűsölhessenek a Duna partján. Végül mindebből csak egy újabb betonsivatag jött ki. Ezt azonban tudjuk be a balszerencsének – a pénzhány biztos nem szerepelt az okok között, hiszen a vizes vb-re az utóbbi egy évben tényleg számolatlanul ömlöttek a milliárdok.

Milliárdok, mondjuk. Száznál is több, és bár a pesti polgár hajlamos Wágner urasan kezelni az ilyen nagy számokat, itt érdemes megállni egy pillanatra: gondoljunk csak mindnyáján bele, egymillióért is hány hónapot kell dolgozunk. És százezer millióért? Természetesen nem állítjuk, hogy ha már vizes világbajnokságot rendez az ország, akkor az Omszki tóra kéne küldeni az úszókat, a Dandár utcai fürdőbe pedig az ugrókat, de a józan mértéktartás mindenképp ajánlatos olyankor, ha az állam a polgárok megkérdése nélkül költi beszedett adóforintjait, miközben köztudomásúlag másutt is igen jó helye volna a pénznek.

Példának okáért a harmas metróban. Mert Budapestnek momentán nemcsak olyan problémái vannak, hogy miért nem épül közúti alagút a Duna alatt (száz éve nem épül) és miért olyan undorítóan lepukkant a Blaha Lujza tér (ötven éve olyan), hanem egészen konkrétan életveszélyes a naponta legtöbb utast szállító metróvonal. Rendszeresek a műszaki hibák, kézzel fogható a veszély, hogy a nem túl távoli jövőben egyszer nem pusztán füstölni fog, hanem annak rendje és módja szerint kigyullad egy szerelvény. Ennek fényében minimum megdöbbenő az a kormányzati hozzáállás, hogy a főváros oldja meg a saját baját, mert sajnós nincsen 40 (60, 80, bármennyi) állami milliárd arra, hogy végre megkezdődhessenek a metró felújításai. (Vagy ha kicsit mélyebbre ásunk: nincs végrehajtható hatalmi elszántság, amellyel véget lehetne vetni a szemérmetlen túlszámlálásnak, és azután nekifogni a már így is elkésett felújításnak.)

Nem állítjuk, hogy ez a fontos, a vizes vb meg nem. Hiszen a vizes vb, ha jól sikerül, jó hírét viszi városunknak a világban, s a sikerből mind profitálhatunk. Egy dolog azonban egészen biztos: a verseny két hét alatt véget ér, az ugrótorony meg a pótmedence akkortól porfogó lesz, a lebetonozott Duna-part pedig egy eljátszott esély. És közben ki tudja, mennyi időre itt marad nekünk a szikrázó metró és a hétről hétre jobban összeszemelt BUDAPEST.

BUDAPEST

a városlakók folyóirata

Pro Cultura Urbis díj 2007

XL. évfolyam, 7. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947

szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor

IV–XXVI. évfolyam, 1966–1988

szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,
Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

E szám szerkesztője:

Csontó Sándor

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

**Angelus Róbert, Buza Péter,
Csontó Sándor, Hidvégi Violetta,
Kirschner Péter, N. Kósa Judit (publicisztika),
Saly Noémi, Sándor P. Tibor (archív fotó),
Sebestyén László (fotó),
Török András (Simplicissimus Budapestje)**

Facebook oldalunk szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye

a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

E-mail: budapestfolyoirat@summa-artium.hu

Honlap: www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja

Summa Artium Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Török András

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

Telefon: 318-3938, fax: 318-3938

Lapigazgató

Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere

a Városháza Kiadó

Kiadóvezető: Csomós Miklós

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

Telefon: 411-5000

Terjesztés:

Magyar Posta

Reklamáció: 318-3938

A folyóirat megjelenését az NKA támogatja

Tördelés:

Görög Gábor

Nyomdai munka:

Pharma Press® Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:

Virágoskert az én szívem

(6. oldal)

A hátsó borítón:

Epizódok a főváros idegenforgalmából

(2. oldal)

Epizódok a főváros idegenforgalmából I.

Szántó András

A huszadik század megerősítette, sőt jelentős gazdasági ágazattá fejlesztette az idegenforgalmat Európa nagyvárosaiban. Londonban például már a 20. század elejétől komoly bevétellel számolt a város vezetése, és fontos intézkedések sorozatával segítette is ezen „iparág” fejlődését. Természetesen nekünk, budapestieknek sem kell szégyenkeznünk amiatt, hogy miképpen hívtuk, vártuk és fogadtuk a ránk kíváncsi idegeneket.

Gastronomic Hungary
(Rajzos térkép, az Idegenforgalmi Hivatal kiadása, Jecsi Ernő grafikus munkája a 30-as évekből)

A témakör részletes feldolgozása helyett itt – a terjedelem miatt – csak epizódokat fogok felvillantani annak érzékeltetésére, hogy milyen komolyan vette a város és az ország vezetése az utazás szokásának serkentését, támogatását, illetve az idegen utazók Budapestre vonzását a régi időkben is.

Közel száz éve működik olyan állami hivatal Magyarországon, amelynek feladata a turizmus irányítása. Már 1913-ban

megalakult Budapesten az Idegenforgalmi Bizottság a polgármester tanácsadójaként, 1916-ban pedig szakigazgatási szervként létrejött Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala. Az idegenforgalom állami irányítása 1918-ban a Kereskedelemügyi Minisztériumhoz került, ahol Országos Idegenforgalmi Iroda alakult. 1928-ban a kereskedelemügyi miniszter vezetésével, miniszterelnöki rendelet alapján megalakult az Országos Magyar Idegenforgalmi Tanács, 1935-ben pedig létrehozták az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatalt, melynek elnökét a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter nevezte ki.

kult az Országos Magyar Idegenforgalmi Tanács, 1935-ben pedig létrehozták az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatalt, melynek elnökét a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter nevezte ki.

Az IBUSZ

Budapest idegenforgalmi szemléljét kezdjük talán a legelső „hivatalos” utazási irodánkkal, hiszen az ilyen szervezetek tettek a legtöbbet a külföldi turisták hazánkba hozataláért (illetve később a magyar családok külföldre utaztatásáért).

Az első német, osztrák és olasz nemzeti utazási irodákat jóval megelőzve, 1902. augusztus 29-én alakult meg az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat Rt., az első magyar utazási iroda, amely még ma is a hazai idegenforgalom meghatározó szereplője. A hajdani cég első elnöke gróf Esterházy Miklós volt. A vállalat először a MÁV városi menetjegy-irodájának feladatait vette át, majd utazási irodává bővült, külföldi fiókokat is nyitott. 1926 végén a cég beolvadt az Általános Beszerzési és Szállítási Rt.-be, és az így létrejött cég neve Idegenforgalmi, Beszerzési, Utazási és Szállítási Vállalat (rövidítve IBUSZ) Rt. lett.

Amit manapság talán kevesen tudnak róla: Az IBUSZ a fapados járatok egyik „feltalálója” – a harmincas években kilenc év alatt több mint egymillió utast szállítottak olcsón a cég „filléres” vonatain. A mára fogalommá vált „gulyásparty”-kat is a cég találta ki, maga a név is a tulajdonukban áll. A vállalat szervezte meg 1906-ban Rákóczi Ferenc hamvainak hazahozatalát. Az IBUSZ bonyolította le az első nagy, budapesti maratoni futóversenyt 1984-ben. Nekik van ma a legnagyobb magyarországi országos fizetővendéglátó adatbázisuk.

Városnéző autóbuszok

Többek között a fővárosban is beindították a rendszeres budapesti városnéző buszokat, melyek a világban már az autógyártás előtt megjelentek. Az első városnéző társaskocsikat lovak vontatták, valójában sokszorosára bővített fiákerként. Erről mutatunk egy német (kölni) városnéző kocsit – az 1910-es években Budapesten is hasonlók működtek. A képen látható utasok egy része magyar turista volt, mert a fotót az egyik magyar hölgy őrizte meg a családi ereklyék között. Az autópár fejlődésével a lovakat gyorsan felváltották a kezdetleges, majd egyre jobb szerkezetű autóbuszok, sőt a 10-es években már készültek nyitott városnéző járművek is. Az utazási irodák kezdeti gondolkodására és szervezési készségére nagyszerű példa egy

Városnéző lovaskocsi Kölnben (fotó-képeslap, 1911)

magyar csoport bécsi kirándulásra indulásának fotója. A bécsi utazási iroda átküldte autóbuszát Sopronba, hogy az ott nyaralókat (az előzőleg szervezett) egynapos bécsi városnéző túrára vigye.

A buszos városnézés a kezdetektől állandó része a bel- és külföldiek számára összeállított programoknak. Ma Budapesten már 9-10 cég kínál városnéző túrákat, sőt a Dunán hajók is állnak a vendégek rendelkezésére. És ha már a Duna szóba került, feltétlenül meg kell említenünk a Gellért szálló Európa-hírű ötletét a 30-as évekből. A Gellért Hotel és Fürdő a főváros kezdeményezésére épült (1918) és az államosításig a tulajdonában is maradt, ezért fontos feladata volt a külföldi vendégek remek ellátása mellett az idegenforgalom is. A rövidebb-hosszabb ideig

IBUSZ iroda a felszabadulás téren, 1960 (fortepan)

Utazási propaganda, plakátok

Az IBUSZ a két világháború közötti időszak meghatározó hazai idegenforgalmi vállalkozásaként igen kiterjedt tevékenységet folytatott. Foglalkozott egyebek között idegenforgalmi információval, utazásszervezéssel, jegyeladással, csomagszállítással, szálláshelyek értékesítésével, vendéglátóhelyek létesítésével, útlevel és vízum beszerzésével, utazással kapcsolatos broszúrák kiadásával és árusításával, közlekedési eszközök bérbé adásával, stb.

A cég „filléres” vonatait sokszor népszerű eseményekhez igazították, például 1907-ben a Pécsi Vásár keltett nagy figyelmet, különösen azért, mert szervezője *Zsolnay Miklós*, a híres majolikagyár tulajdonosa volt, és a vásáron sok élvonalbeli magyar cég nagyon sok újdonsággal jelentkezett. Később a pécsi, majd a Szegedi Szabadtéri Játékokra is indítottak különvonatokat, de az egri szüret, a balatoni nyár is megérte a menetrendek módosításait. Természetesen a MÁV külföldre is indított különvonatokat, például 1910-ben a Bécsi Vándorosi Világkiállításra (Jagdausstellung) vagy az 1911-es Torinói Világkiállításra – mindkét városban nagy figyelmet kapott a magyar pavilon.

Itt kell említenünk, hogy a MÁV kezdetektől nagyon komoly propagandát fejtett ki az utazások élénkítése érdekében. A számtalan idegenforgalmi plakát a kor neves művészei által készített grafikák jó példák lehetnének az utaztató cégek vagy a mai MÁV-vezetők számára.

Ezek a művészi színvonalú plakátok igyekeztek érdeklődést kelteni Magyarországon minden fontosabb tájegysége iránt. *Haranghy Jenő* plakátja például a Matyóföld és Mezőkövesd hangulatát idézi fel, *Pólya Tibor* pedig a ménest terelő csikós képével akarta a Hortobágy iránti figyelmet felkelteni. Mindkét plakáton jelezték a hétvégi, turista-, tanuló- és társasutazási kedvezmények lehetőségét a vidéki utazások vonzóbbá tételére. Érdekes még *Andor Lőránd* festőművész plakátja is, amely Budapest környékét reklámozta, pedig a rövidebb távú, olcsóbb vonatjegyek biztosan kisebb bevétellel kecsegtették a céget. A „Szabad időnket töltsük a szabadban!” jelmondat hosszú évtizedekre megmaradt közéletünkben a MÁV jóvoltából – sokkal korábban megjelent, mint hogy a mai „egészséges életmód” szölamok elkezdték volna.

A plakátokról képeslapokat is kiadtak, amelyek sokfelé eljuttatták a népszerűsítő és utasokat vonzó grafikákat. A képeslap

rendkívüli előnye volt a plakáttal szemben, hogy hazavihető, eltehető, barátnak átadható volt, sőt a hátoldalára a bemutatott tájakat részletesebben ismertető szöveget is nyomtathatták. Budapest környékéről például a következőket írták: „*Alig van fővárosa a világnak, amelyhez az üdülésre és kirándulásra alkalmas hegyek és vizek oly közel lennének, mint Budapesthez. A budai hegyvidék, Pilis, Dunazug-hegység, Börzsöny és a gödöllői dombvidék teljesen körül ölelik a fővárost. Itt folyik a Duna folyam. Parti zátony-fürdők, szigetek, csónak sport, víg strandélet. A hegyvidék tele erdőségekkel. Nevezetesebb pontjain egymás után épülnek a menedékházak és turistaszállodák.*”

A képeslapokat természetesen több nyelven is nyomtatták.

A MÁV vezetői tehát akkor még úgy gondolták, hogy a bevételt az utasok számának növelésével lehet elérni, míg manapság sajnos a vonatszámok, vonalak csökkentésével, a spórolással akarnak nyereséget képezni.

Turisztikai események, konferenciák

Az első világháború után újraéledt a szakmai rendezvények, találkozók, konferenciák és ezáltal egy speciális turizmus korszaka is. A 19. század végén már nagyon sok ilyen vonzó rendezvény volt Budapesten is, a Természetvizsgálók, a Földrajzi szakemberek találkozójától az 1896-os Millenniumi Kiállításig. A húszas években még jelentősebben felpetzdült Budapest idegenforgalma, mivel a jelentős szálloda-fejlesztések megfelelő elhelyezést és konferencia-helyszíneket biztosítottak.

A számos alkalmából egyet emelünk ki, mert ez jól példázza nemcsak az átlagos utazók, hanem a vendéglátási szakma elismerését is Budapest iránt. 1926-ban ugyanis a Szállodások Nemzetközi Egyesülete itt rendezte éves közgyűlését. A nagyszabású szakmai találkozót a világ minden részébe elvitte jó hírünket azáltal, hogy a legelegánsabb szállodák (és szálloda-vállalatok) igazgatói megismerték Budapest vendégváró és „jól-tartó” képességét.

A programban a közgyűlésen kívül számos nagyszabású ebéd és vacsora, kirándulás, múzeum-látogatás szerepelt. A mindegyik résztvevőnek átadott mappában ország- és városismertető brosrák és a programfüzetek szerepeltek öt nyelven.

A program jelentőségének bemutatására idézem az egyik vezető szervező, Glück

Hidroplán kikötő a Dunán a Gellért Szálló előtt (fotó-képeslap, 1930-as évek)

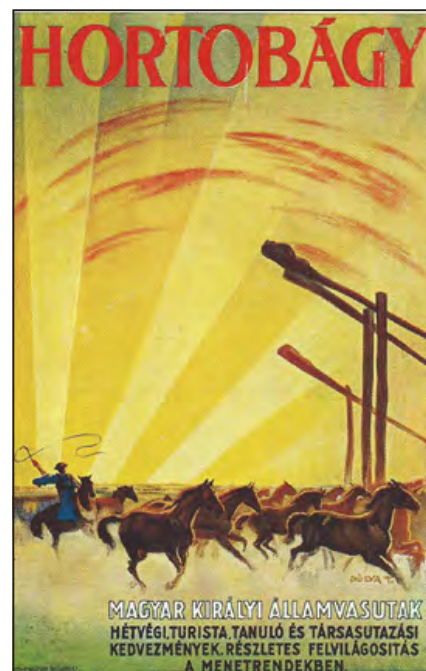
Frigyess magyar királyi kormányfőtanácsos (a Pannonia Szálloda tulajdonosa) köszönő levelének részletét, melyet dr. Petrovich Elek úrnak, a Szépművészeti Múzeum főigazgatójának írt az események után:

„*Őszinte hálával adózunk Méltóságodnak, hogy bennünket közgyűlésünk eredményes megrendezésében támogatni kegyes volt. Ez a hatékony erkölcsi támogatás valóban érdemes ügynek a felkarolása volt, mert ezzel a közgyűléssel sikerült a háborús évek miatt leomlott hidat újból létrehozni,*

amelyen keresztül a jövőben intenzívebben, s remélhetőleg mind kevesebb akadály leküzdésével dolgozhatunk polgári ideáljaink egyikéért, a szabad forgalomért.”

Az eseményt a főváros vezetői is megfelelően méltányolták. Budapest Székesfőváros Tanácsa a résztvevők tiszteletére 1926. október 1-én díszvacsorát rendezett a Gellért Nagyszállóban. Mayer János akkori földművelésügyi miniszter a Mezőgazdasági Múzeumban díszvacsorán látta vendégül a szállodásokat, Ripka Ferenc főpolgármester pedig az Állami

MÁV-plakát, Matyóföld (képeslap, 1929)

MÁV-plakát, Hortobágy (képeslap, 1929)

Operaház díszelőadására hívta meg a résztvevőket. Egyszóval nagyon jelentős esemény volt, és nagyon jó híradásnak bizonyult a világ felé.

Utóélet: Gulyásparti

A II. világháború sajnós hosszú évekre újra visszavetette Budapest idegenforgalmát, mely a 60-as évektől kezdett ismét talpra állni. Azóta nagyon sok kulturális és sportesemény vonzotta a külföldieket azon kívül, hogy fővárosunk történelme, elhelyezkedése és számos jelentős műemléke miatt önmagában is egyedül, különleges vonzerő. A turistáknak szóló sokféle eseményből most csak egy olyat szeretnénk kiemelni, amely sok ezer külföldinek jelentett maradandó élményt, miközben az újságírók és „értelmiségi szakértők” lenézték, lebecsülték és folyamatosan támadták. Az IBUSZ Gulyásparti valójában búcsúestként indult a hazánkban nyaraló, tartózkodó külföldiek számára, de az idők folyamán önálló programmá emelkedett. Kiemelkedő minőségére jellemző, hogy sok külföldi látogató előre kért jegyet a szobafoglaláskor a programra, és visszatérő, már-már törzsvendégként többször végignézte az új műsorokat.

Az ötletet sokan magukénak vallják, igazából Gálfi János találta ki, és 25 éven át működtette lankadatlan érdeklődés mellett. A „siker” a vállalat számára azt jelentette, hogy 25 éven át naponta 250-

A szerző és felesége Gálfi János társaságában

Gálfi János dedikált portréja

300 ember fizetett 25 márkát vagy dollárt a részvételért (heti 1 szünnap volt), s ha a rezsit leszámítjuk, akkor is hatalmas valutás bevételt jelentett 25 éven át!

Az IBUSZ megbízta az ötletadót a tervezéssel és megvalósítással. Gálfi boldogan látott neki a feladatnak, hiszen ebben nagyon jól kamatoztathatta korábbi tapasztalatait. Tanult bűvész volt remek trükkökkel, és vérében volt a szórakoztatás. Természetesen és bátran állt ki ren-

geteg ember elé, hisz több éves cirkuszi, porondmesteri gyakorlata mellett alkalmi fellépésein, varieté színházakban konferansziéként is dolgozott. A cirkuszokkal és bűvészműtányaival bejárta a fél világot Japántól Argentínáig. Ebből eredően a magyaron kívül számos nyelven beszélt.

Legfontosabb érdeme az emberi közvetlensége volt – örök mosolya, kifogyhatatlan humora és barátságos fellépése igazi „vendéglátóvá” tette. A Gulyás Party alapját ugyanis nem a folklórműsorban látta, hanem a szíves vendéglátásban. Mindig azt mondta, hogy „úgy kell fogadni a vendégeket, ahogy otthon, a lakásomban teszem a saját vendégeimmel. És végig úgy is kell bánni velük!”

A siker titka a mára nagyon sok helyen teljesen ismeretlen szívéllyesség volt. A vacsora és a folklórműsor kb. másfél-két órás program volt, és ez alatt Gálfi János minden egyes vendéggel találkozott az asztaloknál – legalább egy kézfogás vagy vállveregetés erejéig. A legfontosabb az volt, hogy minden egyes vendéggel és csoporttal a saját nyelvén váltott szót, legalább 1–2 mondatot! A vendégeket sokszor megdöbbenette, hogy egyik pillanatban finnul üdvözölte a finn csoportot, majd arabokat kísért az asztalukhoz, arabul beszélve hozzájuk. Egy pillanat alatt váltott a japán nyelvről a portugálra, de még indiai és kínai nyelvjárásokat is ismert!

Mit gondolok arról, hogy lenézték, lebecsülték az egész Gulyás Partyt? Csodálatos értelmiségi újságíróink rendszeresen arról értekeztek a lapokban, hogy micsonda szörnyűség „ilyen gagyi programokkal és műsorokkal” butítani a külföldi turistákat – az igazi kultúránk demonstrálása helyett! Erről annyit: hihetetlenül jó gulyáslevest főztek minden nap a konyhán, friss és válogatott húsokból, zöldségekkel és fűszerekkel – erre János nagyon gondosan vigyázott! Utána csodálatos, kézzel húzott igazi rétes következett, vacsora közben pedig remek fehér és vörösborok voltak az asztalon. És természetesen mindenki mindenképp annyit kapott, amennyivel elbírt.

Zárásként a rengeteg pozitív véleményből csak egy idegenvezető hölgyét (Horváth Eszter) emelem ki: „Idegenvezető voltam az IBUSZ-nál jó sok évig és tanúíthatom, hogy az egyik legsikeresebb program volt a Gulyás Party, egyszerűen nem lehetett vele felsülni. Gálfi János nagyon jól csinálta, a külföldiek imádták, a »vicces« részeken hálsán kacagtak.” ●

(Képek a szerző gyűjteményéből)

ÖTVEN ÉVE

Virágoskert az én szívem

Elek Lenke

Mindig luxus volt kicsit, az öröm, a fájdalom, az emlékezés, a hála jelképe. A háborúban és a forradalmakban olykor a puskatusra tűzték, máskor a katonasapkára. A szétbombázott házakban nem is lett volna hova, mibe, tenni egy-egy csokornyí szépséget. Csak békében vásárolnak az emberek virágot – no meg, ha futja rá, és ha szükségét érzik.

fotó: Sebestyén László

Az Egy csók és más semmi című édes kis könnyűségben, miközben a zseniális *Eisemann Mihály* slágerei beúsznak a fülünkbe, az első jelenet helyszíne egy impozáns virágszalón, a Hungária Virágház. *Rajnay Gábor* – mint mindig, most is elegánsan – rendel a csokrokat a leendő klienseknek, de közben tiltakozóan megjegyzi: szegfűt ne, az olyan unalmas...

Ahány virág, eléd viszem

Tehát már a harmincas évekből ered a mit sem sejtő, szegény szegfű mai lefokozása?

Igaz, az ötvenes-hatvanas években jószíval egyeduralkodott, főleg piros és fehér színekben, a hivatalos temetéseken, aszparágusokkal körítve, drótozott fenyőág-talapzaton. Óriási, szinte az embert, a halottat elnyomó, láthatóan súlyos

alkotások voltak ezek, amelyeket két atlétatermetű, feszes léptű katona cipelt, míg a „gyászoló”, a hatalmat képviselő, jelentéktelen, kopasz, szemüveges emberke fejét leszegve követte őket...

Ekkor, az ötvenes évek elején éneklő *Hollós Ilona* a *Virágoskert az én szívem* című slágeret, amelyet aztán *Záray Márta* is műsorra tűz.

Lehet, hogy ez a szegfűkarrier a Szovjetunióból származott? Amikor először jártam ott, utaztam zörgő motoros kis repülőgépen is, amelynek hátuljában a grúzok szállították „feketén” a szegfűt Moszkvába, a Győzelem napi ünnepekre. A metrókijáratoknál ütött-kopott bódékban vagy csak egy pléhasztalról árusították aztán méregdrágán, szálanként a kincset, mégis hamar elfogyott. A Szovjetunió belső piaca akkor sem tudta – vagy akarta – kihasználni a hatalmas birodalom eltérő éghajlatú államaiból fakadó előnyöket, pedig a kelet-ázsiai tartományok virággal és gyümölcscsel el tudták volna látni egész Ukrajnát és Oroszországot. Bezzeg kihasználták – már akkor is – a „maszek” kereskedők.

A rózsza azt jelenti, hű vagyok

Születésnapra, munkahelyi névnapra hagyományos, kör alakú, szimmetrikus csokor járta, szigorúan páratlan számú virágból, fátyolkával, rezgővel, zörgős celofánnal körülölelve. Vörös rózsza dukált akkor is a szerelmeseknek. A *Koncz-Bródy*-rajongók kezében kötelező az egy szál sárga rózsza a beatkoncerteken. (Magyarországon tekintélyes múltja volt és van a rózsatermesztésnek – ez még a török időkből maradt ránk.)

Idősebb hölgyeknek, nagymamáknak, nagynéniknek, pedagógusoknak cserepes ciklámen, amelyet aztán örök időkre csipkés-függönyös, hűvös ablakközökbe rejtettek a nap elől. Később, a hippikorszakban, az enyhülés idején, egy-egy bulin megjelenetek a színes mezei csokrok, margaréták boros üvegkancsókban, pitypangból font koszorúk a hajban. Harangvirágok, orgonák zöld ke-

forrás: Fortepan

forrás: Fortepan

rámikorsókban kaptak helyet, a levendula decens zacskóban, régi, nyikorgó szekrényekben. Értelmiségi körökben a *Gorka* stílusú kerámiaváza számított menőnek, amely mára a retró boltok kedvenc portékájává avanszált. A padlóváza mint lakberendezési tárgy ekkor tarol. Érdekes, hogy ritkán magasodik benne valami zöld, ha mégis, akkor nyáron kardvirág, télen barna fejű nádbugák, amelyek jól illenek a Varia bútorokhoz.

A napraforgós, búzavirágos csokrok felbukkannak az akkori Lakáskultúra hasábjain is, főleg székelycsergék és kézzel faragott székek, asztalok vidámításaként, elsősorban a „csak azért is”, dachból Erdély-járó és -rajongó értelmiségiek, művészek otthonában.

A szegfű azt, hogy a nap rád ragyog

A virágüzletekben ritkán lehetett import terméket kapni, erre nem futotta a szűkös devizakeretből. A levesestányérnyi, túltenyészett liliomok, óriásira „felfújt” amarilliszek, mára tucatfajtanak számító orchideák, vitorla-, flamingó- és papagájvirágok, aloe verák, rózsaszín kurkumák sehol. Az akkori szegfűk sem nagyon hasonlítanak a maiakra.

A leánder csak néhány mediterrán felvesű vidéki portán virít. Ekkor hiába keresnénk újjazdagokat, akik tujákkal védik az erkélyt a kíváncsi szemek elől. A kényes hortenziák a tornácok napos, házfalal óvott részein bókólnak súlyos fejükkel. Még nem védett a hóvirág, a piacokon javában árulják a falusi asszonyok, akárcsak az ibolyát, borostyánlevéllel körítve.

A kiskertekben vidáman nyílnak a hagymások, de ezek hazai jácintok, nárciszok, tulipánok: a holland hibridek, amelyek vázában akár egy hétig is eltartanak, majd 30 év múlva lépik át az országhatárt.

A II. világháború előtti középosztály, ahol tudta, megtartotta igényét a szépre. Főleg a művészi érzékkel megáldottak. Nagymám saját kezűleg kicsipkézett selyempapírra helyezte a maga sütötte isteni cseresznyés csokoládétortát, amelyet valódi ibolyacsokrokkal díszített fel a születésnapomra. Kedvenc cserespes virágát egy szecessziós, zöld indás, íriszes porcelán pezsgőhűtőben tartotta, amelyet a debreceni „zsibogón”, az ottani használtikk- és antikvitáspiacon szerzett be.

A nefelejcs, hogy el ne felejts

Az erkélyek sem roskadtak a virágoktól. Rózsaszín, fehér, cirmos, korall, futó, csüngő, bordó csíkos – ezek a muskátlifajták ismeretlenek, szinte csak a piros járja. Az Ausztriába először 70 dollárral meg némi dugipénzzel át-ránduló magyarok rácsodálkoztak az osztrák

A virágpiacot a nagy kertészeti szövetkezetek uralták, a Sasad, a Rozmaring, az Óbuda voltak a zászlós hajók – emlékszünk a régmúltra *Beviz Katával*, az egyik legrégebbi és legjobb hazai virágüzlet tulajdonosával. – A rendszerváltás előtt csak kevesek kiváltsága volt külföldről hozni virágot. Természetesen a hajdani növények sem voltak csúnyák, akkor is akadt, aki szép csokrot kötött, míg más fantáziátlant. Először celofán, selyempapír, később sodrott szélű krepp papír fogta körbe a szálakat. 1989 után szinte szándékosan hagyták tönkre menni a nagy múltú – saját virágüzlet-hálózattal rendelkező – szövetkezeteket, amelyeknél a többnyire Belgiumból behozott üvegházak és gépek kezdtek lassan, de biztosan lepusztulni. Ekkor lép színre a holland virágipar, jókora marketing költségvetéssel, tekintélyes múlttal, tőkeerős jelenlét.

(Miközben Katával beszélgetünk, be-benyitnak a törzsvevők, akiket interjúalanyom jól ismer. Sőt nemcsak őket, de egész családjukat is, végigkísérve a familia életét a ballagástól az esküvőig és olykor a temetésig...)

– A gigantikus teljesítményű, a hetvenes évektől számítógéppel vezérelt holland virágipar aztán gyorsan letarolta a kisebb hazai virágtermelőket, akik képtelenek voltak nap, mint nap egyforma minőségű, színű, fajtájú, szinte klónozott produktumot előállítani, és ha kell, repülőgépeken és hűtött kamionokban a világ végére is elszállítani. A magyar virágüzletek ma jórészt holland áruval dolgoznak.

– Hol voltak akkor például az azáleák? – tűnődöm, miközben eszembe jut *Ruttkai Éva* egyik karácsonyi előtti interjújának részlete, amikor elárulja, hogy szeretteinek mindig ezt a szépséget küldi ajándékba.

– Egy időben az NDK-ból hozták be az azáleakezdeményeket, amelyeket aztán itthon gondosan felneveltek, lévén ez bizony érzékeny jószág. A mikulásvirág és a karácsonyi kaktusz sem volt kapható például szupermarketekben, igaz, ez az üzlettípus sem létezett...

– Budapesten – összehasonlítva sok európai fővárossal, például Londonnal – viszonylag sok volt a virágbolt, és ez még ma is így van, pedig több tucatnyi ment tönkre. Csak úgy, a maguk kedvére, örömeire, mindenféle alkalom nélkül, akkor és ma is kevesen vásárolnak Magyarországon virágot.

forrás: Fortepan

házak leomló – rafinált, hibrid – muskátlizuhatagaira, amelyek azért virágoztak annyit, mert a növényeket állandóan tápoldatozták. Itt nem volt divat petúniával, nefelejccsel meg büdöskével változtatni a palántatöveket, ezért is hatott ránk olyan elementárisan a sógorok balkonparadicsoma.

Nálunk az erkélyek akkortájt (meg néhol most is) inkább beüvegezett lomtárak, ezekben az időkben még nem becsüljük meg annyira a friss levegőt, és kávézás, napozás, pihenés helyett raktározásra használjuk ki azt a pár négyzetmétert. A klasszikus lakótelepi dísz az erkélyfalra erősített, vasból, fusiban hajlított (rosszabb esetben műanyag), mára rémesnek tűnő virágtartó, cica és más rajzfilmfigurák képében... A kaspó mint elnevezés nem ismerős a hatvanas évek táján. Virágláda, cserép, alátétek műanyagból vagy kiszuperált, csorba tányérokból – efféle járja, meg a használt gumiabroncsba ültetett rémes „kertecske”.

A gyöngyvirág, hogy a tiéd vagyok

Akiknek nem volt víkendháza, az a lakásban kertészkedett. A lakótelepi szobákat aztán lassan kezdték kinőni a hatalmas filodendronok és szanzavériák, olykor kiszorulva a gangra vagy a lépcsőházba. Mindnyájan emlékszünk olyan ismerős lakásokra, ahol szinte elnyomták az ott élőket a gigantikusra nőtt pálmák. Sokszor inkább a házigazdák húzódtak össze, mint hogy megváljanak az évek óta locsolt, ápolt, fényesített kedvenctől... Anyósnyelv, diffenbachia, aszparágusz, fikusz, zöldbike, pletyka – utóbbi szigorúan felfuttatva a szobafalon, – ezek dívtak nálunk akkor...

Sok, manapság kedvelt virágról azt se tudtuk, hogy létezik. A mostanság a Deák térnél tavasz tájt kiültetett kékes-lilás fürtös gyöngyike ekkor még csak Hollandiában szépítette a kerteket. Viszont több utcai árusnál lehetett kapni gyöngyvirágot, amit akkor még nem tévesztett össze senki a medvehagymával, hiszen azt se tudtuk, mi fán (fa alatt) terem... ●

JAKSICS GYÖRGY EMLÉKÉRE

2017. július 5-től a Szabad Tér Színház és a Jaksics család jóvoltából időszaki kiállítás nyílt a Margitsziget történetéről Jaksics György – kertészmérnök, mecénás és író –, gyűjteményéből a Víztorony-udvarban. Együttal faültetés és táblaavatás is zajlott a közszertetnek örvendő barátunk emlékére.

KÖZLÖKÖDŐ

Erzsébet hídi kövek

Angelus Róbert

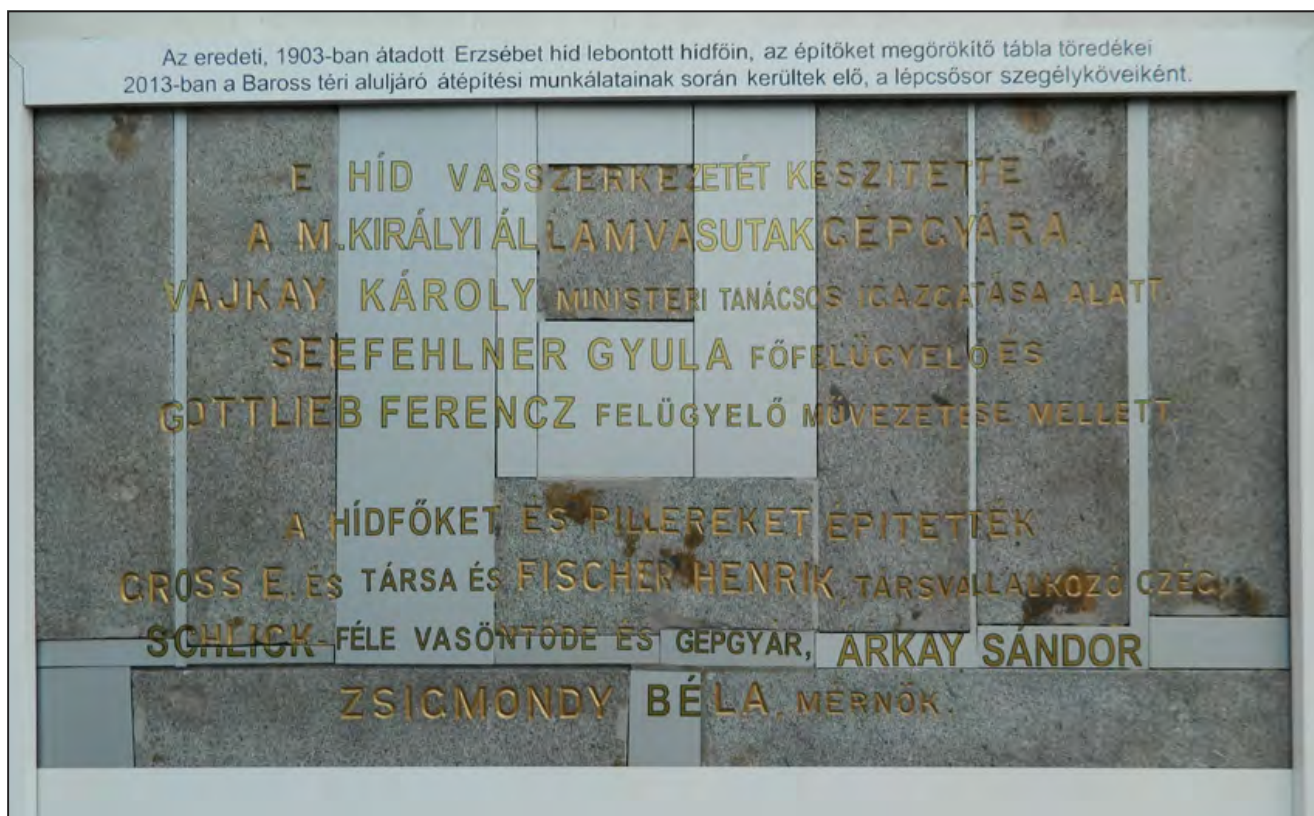
2013-ban márciusában „Forró nyomon” írt cikket *N. Kósa Judit* a Budapestbe, a frissen felfedezett kövekről. A Baross téri aluljáróban az Erzsébet híd egykori táblájának töredékét találták meg. Folyóiratunk rajongó fórumozói megtalálták a megoldást, erről szólt a cikk. És arról, hogy Budapest felelős vezetői nem sok lelkesedést mutattak megőrzésért. Kőtárba vitették, és lényegében elfelejtették. Itt következik a Budapest kerekasztal témája, megőrizni a történetet.

2013 májusában *Buza Péter* a nyomásról írt cikkében feltárta a töredékesen megtalált kövek „eredeti” szövegét. Minden meg volt oldva: amikor lebontották a hídról 1960-ban, a felújítástól a Baross téri aluljáró lépcsőinek 1968-években történt beépítéséig, és annak 2012- ben történt kibontásakor a felbukkanásukig. A cikk azzal zárul. „S ezzel a mi történetünknek is végérvényesen vége.”

És nincs vége! BUDAPEST él! 2014. novemberi számunkban a híd 50. évfordulója kapcsán *Buza Péter* írt lírai megemlékezést, amelyben visszatért a kövekre: „Még megvannak!” A cikkben *Esztergályos Gábor* a BKK Közút Zrt. vezetője azt ígérte: a Budapesti Történeti Múzeum visszautasítása ellenére megmentik a köveket, és

újból tábla alakjában kerülnek fel – hová máshová – a székházuk homlokzatára.

2017-ben ellátogattunk a telepre – és ha csodákra várni kell is, íme a kőtábla, örökre hirdetve az Erzsébet híd ereklyéit, BUDAPEST múltját és annak a szeretetét, aki mindennel dacolva megőrizni volt képes. ●

SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK

Muszlíma

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Dani Kovács

Hír: Az élelmiszergyártás minden időben alkalmazkodik a vallások, kultúrák és a divatos diéták szokásaihoz. Manapság az édességek között is találunk szigorú előírásoknak megfelelő termékeket. Ez alól a csokoládé sem kivétel, amelynek sikerült széles támogatói kört megnyernie. Könnyen előfordulhat, hogy rövidesen a sarki üzletekben is lehet majd „muszlim csokit” kapni (az EstiÚjság nyomán).

Muszlim csoki? Hát az meg miből volna? Óvatos kérdésre semmi a válasz, mert úgy tűnik, az üzleti alapú újításokat, valamint a disznóhús-marhahús kibékíthetetlen ellentétet nehezen emészti a hazai gyomor. Az étkezési kultúrák ütközésénél csak a kulturális problémásabb, de a fogékony európeér beáldoz egy péntek délutánt, hogy kiderítse, vallási alapon milyen különbségek léteznek ember és ember között. A sétaszervezők honlapján kedvcsináló szöveg olvasható:

Minden nap hallunk róluk a médiában, magáról az iszlám vallásról azonban nagyon keveset tudunk. Miben hisz másfél milliárd ember világszerte? Miben külön-

bözik, és miben hasonlít a legfiatalabb abrahámi vallás, illetve a zsidó és a keresztény hit? Hogyan élnek, és hol gyakorolják vallásukat Budapesten a muszlimok? Mivel a séta során vallásos intézményeket látogatunk, kérjük vendégeinket, hogy legálább térdet takaró, diszkrétebb öltözetben érkezzenek!

A megadott időpontban, téri padokon várakoznak a kirándulók, nem messze Gárdonyi Géza árnyékától. A program iránt fokozott az érdeklődés, a maira is minden jegy elkelt; sőt, újság- és tévé-stáb is bejelentkezett. Középen egy rózsaszín-világoskék muszlinba öltözött, kendős muszlíma egyezteteti a megjelentek listáját. Ez burka?

– kérdezi egy őszes úr, mert nem tudja, hogy a teljes testet borító női ruhaviseletet afganisztáni, pakisztáni és észak-indiai nők viselik. A család inkább az irániakra jellemző, a legtöbb muszlim nő hijabot, vagyis fejkendőt hord. A túravezetőt Tímeának hívják, ő magyar, a férje indiai.

Indul a menet, első állomás a lakásmeccset. Egy budai magassíkszinten, nagyjából három-szobányi méretben rejtőzik a toronytalan imaház. Vörös szőnyeg fut átlósan, s bár eleinte a muszlimok is Jeruzsálem felé imádkoztak, ma már Mekka irányába mutatják, merre kell homlokot a földhöz érintve leborulni. Tímea elmeséli, hogy egyszer, amikor éppen nem volt a

táskájában imaszőnyeg, jobb híján papírzsebkendőt használt e célra. Mosolyogva beszél, arcán elhivatottság és lelkesedés, aztán szólítja a kisfiát – kreol arcél és tüske frizura –; őt azért hívta el, hogy bemutassa, hogyan szoktak imádkozni. A fiú hóna alatt tablet, ugyanis hoztak magukkal képeket igazi mecsetekről, valamint a nagyobbik, a lánytestvér imaruháját.

Helyes gyerekek, vajon melyik az anyanyelvük? – találgatnak a hazai turisták, de éppen vége az aznapi harmadik imának, a hívek sietősen beleugranak a cipőbe,

papucsba, s futnak vissza a munkába. A csoport marad, ki széken, ki a földön ülve hallgatja az előadást. A résztvevők meglepően tájékozottak, és az Internetről, valamint az egyéb tanulmányokból szerzett ismereteiket megosztják egymással. Szóba kerülnek a honfoglaló magyarok, akikkel együtt érkeztek muszlim és zsidó kereskedők, de őket idővel korlátozták jogaikban, így nem lehettek pénzváltók. A túravezető bölöget is meg nem is, végül összegzi az elért eredményeket, miszerint az iszlám

vallást nálunk csak 1916-ban, a XVII. törvénycikkben nyilvánították teljes értékűvé.

Iszlám? Muszlim? Mohamedán? Zavar támad az elnevezések körül, de Tímea rendet tesz: iszlám a vallás, muszlimok a hívek, Mohamed pedig Isten földi prófétája volt. A történeti leírások szerint a muszlimok sok mindent átvettek a zsidótól: a szertartások egy részét, ill. a halalt, ami a kóser megfelelője. A közönség elgondolkodva kutat ismeretei között. Nem azt tiltották be nemrég Belgiumban? Az állatok vágás utáni kivéreztetésében található a megoldás. Igen, igen, a kóser vágásról már többet hallottunk... Amit a rabbi is elfogad... Rabbi, testvér, vajda, atya; a sétálók körében keverednek a kifejezések és a gondolatok. Az ismerős-idegen túravezető továbbra sem tér ki a kérdések elől. Elmondja, hogy harmincegy évig istenfő keresztyény volt, mielőtt felvette az iszlám vallást. Kasmír férjével egy hegymászáson ismerkedett meg Nepálban, de Magyarországon alapítottak családot.

Már a képek láttán is kiderül, hogy a magyar muszlim más, mint a marokkói, az indonéz vagy a német. *Azt tudjuk...* – sóhajtanak a közéleti aktualitások iránt fogékony hírkövetők, de induláskor elfogadták a javaslatot, miszerint e néhány órában mellőzendő a politikai felhang. Így hát

marad a legalább annyira aktuális hírkör: a házasság. A közönség annyit tud, hogy a muszlim nők eltartottak, és a feleség(ek), gyermekek a családi hierarchiába simulnak. Most viszont csodálkozva hallgatják, hogy amennyiben a nő munkába áll, az abból származó jövedelem a magánvagyonát képezi. *Na, és kit választanak házastársul?* A válasz most sem késik, miszerint muszlim férfi elvehet zsidó vagy keresztény nőt – azaz a Könyv népéhez tartozó hölgyet –, ahogyan a zsidók is. Muszlim nő viszont kizárólag muszlim férfihoz mehet hozzá.

A főúton dübörögve kocog végig a villamos, fújtnak a buszok, a belső sávban vad motorosok és hősínű nének dacolnak a városi forgataggal. Megindul a csapat, majd a mellékutcában megállnak egy aprócska zárvány előtt. Poros kirakatok és összevisszaság odabent; a boltocska kedvelt gyros-sütő volt, talán az épület felállványozása miatt mellőzték a látogatók, ezért bezárt. Elkekeredésre nincs ok, hiszen Budapesten tucatnyi halál étterem működik, ahol ízletes, a muszlimok szerint Isten nevében levágott húsból készítenek étkeket. A sétálók lassan feloldódnak, és saját történeteiket mesélik. *Én zsidó vagyok, de sajnos nekünk tilos az óvodába bevinni az*

otthon készült ételekből... Másutt viszont éppen hogy örülnének.

A következő állomás a két utcával arébb található csemegebolt. A tulajdonos éveken át kezűleg végezte az átlat levágását, Tímeaék is hozzá jártak. Már messziről érezni a tömjénillatot. *Ne bolondozz már, az a temetőben van...* A fiatal pár szőnyegboltban szerzett tapasztalatait kamatoztatva végül azonosítja az általános füstölő és a vanília vízipipa kipárolgását. Középkorú barátok vonakodva lépnek be, a kínálat alapján amolyan női helynek gondolják a vegyes-centrumot. A nyájas invitálásnak viszont nem állhatnak ellen, elvégre azért jöttek, hogy vékony pénzüikön pár órára Közel-Keleten kalandozó turistának érezhessék magukat. Odabent fokozódik a színesség: csörgődob, babkonzerv, csillár, olajbogyó, Aladin lámpája, mézes puszelli, sivatagi tűzalágyújtó és sakk-készlet – hogy csak a legszembetűnőbbek íródjanak ide.

A sétán szó kerül a böjt idején alkalmazandó önmegtartóztatásról: a muszlimok napközben nem esznek, nem isznak és nemi életet sem élnek, valamint kerülük a haragot és az élvezeti cikkek fogyasztását (pl. rágógumi). Alkoholt inni, pletykálkod-

ni viszont egész évben tiltott számukra. *Sok mindent nem szabad, mégis csinálják...* Végül a téma ellép az étkezési szokásoktól, mert a következő állomás a *Néger fiú* szobra, amely a vezető szerint mára jelképes alkotássá vált. Vigyázat, nem politizálunk... A művet *Kárpáti Anna* szobrászművész készítette, a modell kongói fiú volt, aki az ország gyarmati felszabadulása után, a hatvanas években érkezett Magyarországra, tanulni. Abban az időben szerettek egymásba, s a szobor szerelmük emlékműve lett. A csoport gyöngéden szemléli a törekeny fémeket, többen eltűnődnek, miért is lett a régi alkotás új címe a *Sokszínűség*.

A séta utolsó helyszíne, a közeli „Budapest mecset”. Inkább irodaháznak néz ki, mint mecsetnek... A társaság óvatosan körbenéz, de belépés előtt mosdót kell igénybe venni, hogy utána zavartalanul átadhassák magukat az újabb történeteknek. Ámulva figyelnek, bezzeg-kezdettű mondatok hangzanak el, s hogy: *ah, mily normális tanítások hangzottak el ma délután; mintha könyvből szolt volna a lecke.* Odakint közben összeborul az ég, az éjszínű délutáni felhőket fény világítja, és hatalmas dörgéssel valahová lecsap egy villám. Egy az Isten. ●

BLOGBARÁTOK

Gyáridő

mrfoster.blog.hu

Az 1910-es évek Londonjából csöppentem Budapestre, és még mindig itt vagyok. Magával ragadott a város miliője. Szeretem felfedezni új és régi helyeit, elrejtett zugait, elfelejtett emlékeit és izgalmas történeteit. A hosszú séták megnyugtatók, esténként pedig írni kezdek. Nem csak magamnak, Önöknek is.

A XVIII. század második felétől kezdve Budapesten is számtalan gyár épült, amelyek a nagyvároshoz vezető út biztos lépései voltak. De melyek voltak a legrégebbiek, és minek volt piaca abban az időben? Az akkori gyárak közül számos már csak a múlté, helyükön új épületek, lakóparkok állnak. Hol helyezkedett el a Légszeszgyár, hol volt a Borotvagyár, és merre a Kártyagyár? Nem is gondolnák, itt a közelünkben!

Az első pesti Légszeszgyár

Nem, nem valami különleges alkoholos itálról van szó, a „légszesz” ugyanis a gáz régi-

es elnevezése. Amikor az 1820-as évektől a gázvilágítás elkezdett tért hódítani Pesten, a Józsefvárosban 1855–56-ban megépült az első Légszeszgyár. Az épületek a mai II. János Pál pápa tér szomszédságában álltak (korábbi Köztársaság, Tisza Kálmán és Lóvásártér). A vállalkozáshoz tartozó épületek 1869-re egészen a mai Dologház utcáig terjedtek, a munkások számára fenntartott lakóépületeket is beleértve. A gyár 1914. március 31-ig működött, amikorra üzemeltetése végképp gazdaságtalanná vált, és szerepét átvette az Óbudai Gázgyár. Ebben az időben még szénből állították elő a fővárosban

a gázt, és csak az 1980-as években tértek át a földgáz használatára.

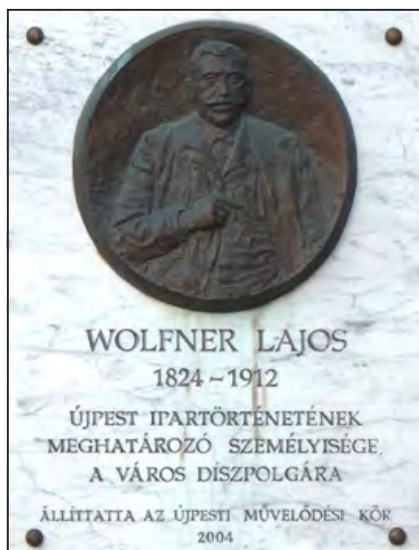
A gyapjúmosástól a lakóparkig – a Wolfner-Táncsics Bőrgyár

Amikor 1769-ben *James Watt* feltalálta a gőzgépet, és útjára indult az ipari forradalom, az emberiségnek elképzelése sem volt arról, hogy ez alapjaiban változtatja majd meg több évezredes életmódunkat. Magyarországon az 1881-es ipartámogató törvény hatására 1906-ig 838 új gyár létesült, ami nagyjából a magyarországi gyárak megduplázódását jelentette 25 év leforgása alatt.

A *Wolfner család* nevéhez fűződik a Váci út–Károlyi István utca közötti területen elhelyezkedő hajdani Wolfner Bőrgyár alapítása és felvirágoztatása az 1840-es évektől kezdve. A gyár területén létesített gyapjúmosó üzem hamar kinőtte magát. Első termékük a birkabőrből készített szatytyánbőr volt, virágkorukban pedig főként cipőkhöz készítettek talpbőrt, valamint gépszíjat gyártottak. A vállalkozás nagyon gyorsan fejlődött, belföldi és külföldi kapcsolatrendszerük folyamatosan bővült, aminek következtében 1896-ra a magyar bőrexport 30–40%-át a Wolfner gyár adta. A rendkívül gyorsan fejlődő üzem a századfordulón már kb. 1000 embernek adott

A Légszeszgyár épületei 1856-ban: a főépület, mellette a melléképületek, a kemenceház, balra egy gáztározó

Wolfner Lajos emléktáblája

munkát. A hadseregnek nagy mennyiségű talpbórt szállítottak, el is nyerték a „Magyar Királyi Honvédség Egyetlen Bőr-Hadfelszerelési Gyára” címet.

Kések, borotvák és bugylibicska – az első borotvagár

Dreszmann Károly késes- és kőszőrűsmester legmodernebben berendezett üzemeiben honosította meg hazánkban a borotvagártást, és intenzíven foglalkozott speciális fodrászfelszerelések készítésével.

Dreszmann Károly, Tolnai Világlapja 1925

A gyár termékeinek értékesítésére két üzlet is működött a belvárosban: az Erzsébet körúton és az Üllői úton – sajnos, mára már egyik sem fellelhető.

vel. Az üzemben kezdetben 8 segéddel és 2–3 tanonccal dolgozott, majd az 1920-as években már 15–20 munkást foglalkoztatott, és termékei nemzetközi viszonylatban is elismertek voltak. Az első borotvagár Rákosfalván az Álmos vezér tér 6-ban helyezkedett el, ezt később átalakították, majd le is bontották Rákosfalva több házával együtt, ide építették fel ugyanis a Füredi úti lakótelepet.

Az erdélyi szász származású, Alvincon született Dreszmann Károly segédként Münchenben és Stuttgartban is dolgozott, ahol a német *Carl Herzog* kereskedővel együtt alapították meg közös cégüket. Nem sokkal később innen tért vissza Magyarországra, és építette fel Rákosfalván az üzemet az 1900-as években. Kiváló minőségű

(Egy Iparos kitüntetésére.)

A napokban ünnepelték Rákosfalván, Álmos utcai telepén Dreszmann Károly késesmestert abból az alkalomból, hogy negyvenöt év óta folytatja iparát és tartja fenn üzletét. Ebből az alkalomból Herrmann Miksa kereskedelemügyi miniszter elismerő oklevéllel tüntette ki az ezüst koszorús mestert. Az elismerő oklevelet Moór Károly kereskedelmi és iparkamarai titkár nyújtotta át a miniszter nevében. Bittner János a kereskedelmi és iparkamara alelnöke, a budapesti kamara, Sajó Sándor, a budapesti lakatos ipartestület elnöke és Virághy Károly dr. tisztiorvos Rákosfalva község elöljárósága nevében üdvözölte a jubilánst.

Budapesti Hírlap 1927.10.6.

Dreszmann Károly

BUDAPEST.

Első magyar borotva homorúköszörűde villanyerővel.

Iroda és forgalmi helyiség:
VII., Erzsébet-körül 24. sz.

Különlegességi üzlet:
borbély- és fodrászati cikkekben.

Nagy raktár használathoz kész angol és svéd borotvákban.
Vidéki rendelések és javítások pontosan eszközölköttek.

Dreszmann reklám a Tolnai Világlapjában 1905

ollókat, késeket, borotvát és különböző acélárut állítottak elő, amelyek jelentős részét az Üllői út 38. szám alatti (József krt. sarokház) boltjában értékesítette. Az ezüstkoszorús mester végigküzdötte az I. világháborút is, a II. Lipót császár nevét viselő 33-ik gyalogezred katonájaként szolgált, több ízben kitüntették. Hosszú ideig a rákosfalvai sportclub vezetőjeként is tevékenykedett, valamint rendszeresen fellépett műkedvelő előadásokon is.

Reklám a Budapesti Lacimjegyékben 1880

Az első magyar kártyagyár részvény-társulat

1869. május hó 1-én a leghíresebb kártyagyárosok által alapított.

Ki lett tüntetve:
Az 1873. évi bécsi világkiállítás által gyártmányaiért érdem-éremmel.
Az országos magyar ipartársulat által, a gyárnak czélszerű berendezése és okos vezetőjeért ezüst díszéremmel.
Szegeden 1876-ban az érdem-éremmel.
Gyárunk a kézimunka gépek czélszerű berendezése által képes minden mennyiségű jó, finom és kitaró kártyát előállítani. A gyártóképesség naponként 500 tucatra rug mindennemű finom és közönséges, bel- és külföldi kártyákban. A Kelet, Görögország, Moldva- és Oláhország számára a legnagyobb rendelmények legrövidebb idő alatt szállíthatóknak.
Gyárunk: Budapest, Terézváros VII. kerület, Árok-utca 446. sz. a.
Gyári főraktárunk és iroda: Budapest, Serviták tere 8. szám.
Gyári főraktárunk Bécs és az osztrák koronához tartozó tartományok számára:
Bécsben, Falk Adolf és társánál Essling-utca 16. sz. alatt.

Kalabrias parti (képeslap 1901)

utca 11. telke. Egy 1873-as felmérés szerint a gyárban 50 férfi, 40 nő, 10 gyermek, 2 igazgató, 3 tisztviselő dolgozott. 100 000 tucat kártyát állítottak elő évi 300 munkanap alatt, a dolgozók heti bére 7 Ft (ami alacsonynak számított ebben az időben). A gépparkjuk 1 db 6 lóerős fekvő gőzgépből, 1 calica hengernyomógépből, 1 fényezőgépből, 1 simítógépből és 1 festékmalomból áll.

És persze ne feledjük *Schneider Józsefet*, aki már az 1830-as évek közepétől működtette Kiskereszt utcai kártyafestő műhelyét (ma VII., Kazinczy utca 55.). ●

A magyar országgyűlés 1872-ben hagyta jóvá az iparműködést szabályozó első törvényt. Ez a korlátlan iparszabadság elvéből indult ki, minden ipar üzése szabad volt, a korábbi céheknek ipartestületeket kellett létrehozniuk. Az állami szabályozások és támogatások következtében fellendült az ipar, gombamód születtek a különböző gyárak országszerte. A gyári munkások élete nehéz volt, legtöbbször nagyon alacsony bérért dolgoztak, sokszor távol a családjuktól, a gyárakhoz épült munkásszállókban szálltak meg. Az idővel védelmükben született szabályozások következtében valamivel jobb körülmények között dolgozhattak. Az 1884-es törvény a munkaidőt 16 órában maximalizálta, 1891-ben pedig bevezették a vasárnapi munkaszüneti napot. A gyermekek foglalkoztatását Magyarországon először 1940-ben szabályozta az országgyűlés.

FÉNYÍRDA

Titkos
udvarokSebestyén László
fotósorozata

Dívat volt valaha a képes újságoknál, hogy posztermiségben adtak közre egy-egy felvételt, rendszerint valamely sztárról (akkor még így hívták a celebeket). Ezt a hagyományt újítjuk fel most, a magunk nyelvén fogalmazva persze: *Sebestyén László* felvételeivel. Fadóbozós, lábbon álló, fekete-fehér felvételekre alkalmas „Klősz”-kamerájával a pazar pesti és budai paloták udvarait örököltette meg.

Szentkirályi utca 6. Épületünk az egykori Kerepesi országút, a mai Rákóczi út szomszédságában fekszik. A XVIII. század végén ez a forgalmas vásári útvonal szelte ketté a Felső- és az Alsóvárost, Pest első külvárosait, amelyek 1777-ben vették fel a Teréz- és a Józsefváros elnevezést. A XIX. század közepén itt álló U alakú, nagy udvaros épületet a Vigadó megálmodója, Feszli Frigyes (1821–1884) 1864-ben *Spécz Károly* részére egy fordított L formájú kétszintes udvari szárnnyal bővítette a telek északi részén. A hajdani Ősz és mögötte a Vas utcában elterülő négy egymáshoz kapcsolódó telekhez méretes összefüggő kert tartozott. Ez a szerkezet a városrész beépülésének kezdeteit mutatja. *Spécz* és neje, *Glosz Franciska* 1863-ban vette meg a házat, amelyet leszármazottai 1894-ig birtokoltak. Ekkor *Kutschera Mihály* és házastársa tulajdonába került, akiktől 1897. április 30-án *Hulitius János* és felesége, *Jahn Gizella* vásárolta meg az ingatlant, akik már másnap építési engedélyért folyamodtak. A ház tervezője a tulajdonosnő édesapja, *Jahn József* (1845–1912). Jahn lodzsás, levegős, remek szobrászati elemekkel ékesített házai ma is díszei a fővárosnak, de figyelmesebben kellene sáfárkodni örökségével. Ennek a bérháznak külső homlokzata és első udvara is felújításra vár. Jahn a háromemeletes bérházat közepén kétmenetes szakasszal megosztotta. A hátsó, szépen felújított kisebb udvar eredeti fényét mutatja. Az első udvar utca felőli lakásait széles lodzsáról lehet megközelíteni, a földszinten bábos korlátok húzódnak, hasonlóan az átkötő rész középtengelyéhez. A házba lépve a burjánzó vadszőlőtől a látogató csillapíthatatlanul érzelmes hangulatba kerül. (H. V.) ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

A magyar Forbes magazin szenzációs városi különszáma

Az Urban a hírek szerint a magyar Forbes magazin új kezdeményezésének próbaszáma – amennyiben elég példány fogy, akkor lesznek további számok is. A programját így foglalták össze: „Az Urbannel tesziünk egy kísérletet, hogy jobbá tegyük Budapestet, megmutassuk kevésbé ismert részleteit, és persze – burkokon kívüli – feltjaira is rávilágítsunk.”

Az ütősre sikerült címlapon három arc és egy mellbevágó kérdés: „Kik tették a világot legjobb városává Budapestet?” – 125 név, és amit létrehoztak.

Idáig azt hittem, hogy nálam túlzóbb dicsérettel senki nem szokta illetni Budapestet. Ha külföldieknek tartok előadást, azzal szoktam kezdeni, hogy „Budapest is the Hottest Cool Spot in Europe These Days” (Visszaadhatatlan szóvicc, kb. a „legkelendőbb menő hely”). De gyorsan hozzáteszem, hogy „persze még nem, de sokan nagyon dolgoznak mostanában, hogy az legyen – benne van a lehetőség.” És most tessék, nem is csak Európa, hanem a világ, húhá!

Az az igazság, hogy nem bírálhatom a dolgot érdek nélkül, ugyanis én is szerepelek ezen a bizonyos listán. Kellően büszke is vagyok rá, ki ne szeretne egy listán szerepelni József nádorral, Ybl Miklóssal, Klösz Györggyel?

Vagy Miklós Tamással, az Atlantis kiadó és könyvesbolt vezetőjével, Gőz Lászlóval, a Budapest Music Center megálmodójával és direktorával, Finta Sándorral, a 4-es metró két legszebb állomásának tervezőjével, stb. – akkor is, ha ők tevékenykedők, én meg csak dumáló vagyok... (Angolul, ahonnan ezt a két fogalmat csentem, ez a szembeállítás jobban hangzik: „doers” and „talkers”...)

A listában Simplicissimuson kívül a Budapest szerkesztőségéből még két személy, főszerkesztő úr és olvasószerkesztő asszony is szerepel. Nekünk legalább még egy személy nagyon fontos lett volna, de a másik lap játékoslistáját nem mi szerkesztjük, ugye.

A lista csak egy figyelemfelkeltő játék. De van a lapban sokkal fontosabb rész, amely arra készítheti az olvasókat, hogy alapjaiban gondolja át Budapest jelenlegi helyzetét.

Ez a három címlaparchoz kapcsolódik. Ők Lenkey Ákos (eredetileg grafikus), a BP SHOP divatkollekció, Klementz Kata (eredetileg jogász), a Loffice co-working szolgáltatás, illetve Hlatky-Schlichter Hubert (érettségi óta vendéglátós), a Március 15. téri Babel és Kiosk tulajdonosa. Három nagyon különböző, de találóan kiválasztott életút. Van köztük hagyományos iparág, van trendmeghatározó, Magyarországon addig ismeretlen szolgáltatási ág honosítása, és van köztük egy különlegesen sikeres vendéglátós. Először sorra veszik ezt a három embert, jól sikerült, nagy méretű fotók kíséretében. Kicsit ráközelítenek a pályájukra. Aztán a lap szerkesztői egy közös beszélgetésre is összehozták őket. Itt már a veszélyekről, a nehézségekről is több szó esik. Az alcímben ki is emelik egyikük hasonlatát: „Budapestén vállalkozni olyan, mint derékig vízben futni”. Arra a kérdésre, hogy Budapest-e a világ legjobb városa, Kata egyértelmű igennel válaszol. Ákos szerint a top tíz városban benne van. Hubert (aki már egy ideje a kétklakiságon töri a fejét), azt mondja: „megvan benne a potenciál, hogy azzá váljon, baromi jó adottságai vannak. Még pár évtized kellene neki.” Mind a hárman beszélnek a magyar szét húzásról, de arról is, hogy miért vannak saját jótékonyági akcióik. Úgy fogalmaz-

nak, hogy ők egyfajta burkot képeznek, hitet, erőt adnak barátainak, követőiknek. A félelemről ezt mondja Ákos: „Nagyon sok esetről tudunk, ahol ellehetetlenítették egy üzletet, a mi szegmensükben ugyanúgy ott van a félelem. Úgy élünk, mint a nagyszüleink, nálunk a családban minden elvettek.” Katáék úgy védekeztek a félelem ellen, hogy félig kimentek Bécsbe. „Viszont Bécsben pont az a nehéz, hogy túl könnyű az egész, ott nincs miért harcolni, minden ott hever a lábad előtt.” Tessék megvenni a lapszámot és borítótól borítóig elolvasni. Különösen tetszett még a „Szeretet és utálat” lista, és az alapos riport *Tima Zoltán* építészirodájáról (Mindkettő szerzője *Bagi László*) és *Szűcs Péter* jelentése Budapest titkos klubjairól. Gusztusos, étvágygerjesztő kiadvány, a szó több értelmében is. Várjuk a folytatást. (Nem lehet elhallgatni, hogy kicsit alaposabb korrektori/olvasószerkesztői munka elkélne. A sokat szereplő fiatal főpolgármester-asszony nevét durván eltévesztette az egyik interjúalany – és ez benn maradt a lapban. És nem ez volt az egyetlen hiba.)

(Főszerkesztő: *Galambos Márton*, Vezető szerkesztő *Bánki D. Stella*. 104 oldal, ára 990 Ft.)

Ezek a szép dolgok a Facebookon, avagy mi mindent lehet tudni egy több mint kétszáz éves lipótvárosi házról

Egy meleg júniusi délelőtt, tíz óra körül pillantottam meg a nyitva felejtett kaput az Arany János utca 15. alatt. Rögtön a telefonom után nyúltam (a látvány közelsége miatt nem volt szükség a háztízszakom mélyén lapuló harmincszoros zoom-átfogású fényképezőgépre). Háromszor is lekaptam a kapun át feltároló bájos udvart, és a legjobb képet azonnal feltettem a Facebookra, a következő szöveggel: „Nyitva maradt egy lipótvárosi kapu. Ti is benézhetek. Arany János u. 15. Cca 205 éves.”

Kis posztomnak nem várt sikere lett, heten megosztották, összesen 308-an (!) lájkolták, pontosabban közülük néhányan love-olták, illetve wow-olták (egy ideje a reakciók többfélék lehetnek a posztokra a Facebookon, akár a negatívak is).

Tizennégyen szólta hozzá, a legtöbben csak álmélkodtak. De például saját szomszédom, a napokban nyugalomba vonult híres csellista ezt írta: „Kicsit más-képp néz ki, mint a mi kapualjunk”.

Szabados Ildikó, a helytörténeti blogok legaktívabb posztolója belinkelte a kozterkep.hu ide vágó bejegyzését, a Flóra szoborról. Ebből kiderül, hogy Flóra eredetileg nem itt állt, hanem az Október 6. utca 16. udvarában. A klasszicista épület elpusztult a II. világháborúban, utána került ide át. Kunczéné Fellegi Katalin ezt írta: „Évtizedekig laktak itt a nagynénikémék, nagybátyám ültette az első bokrokat, rózsákat, virágokat, és napi szinten gondozta is őket! Háttérben a falon gyönyörű márvány ivókút van – volt? Gyerekkoromban sok szép napot töltöttem itt. Falusi gyerek Pestre járt nyaralni :-)”

Az Arany János utca 15. alatti ház – akkor a mainál jóval nagyobb – telke 1793-ban egy árverésen került Ürményi József (1741-1825) a tündöklő pályát befutó jogász, országbíró, főispán, az 1777-es Ratio Educationis törvény fogalmazója tulajdonába. A ház ma már nem emiatt nevezetes, hanem arról, hogy a főbejárattól jobbra itt működik az Espresso Embassy, Pest egyik legjobb „specialty kávézója”.

Amiért érdemes Ibsen-premiere járni

Több oka is van annak, amiért érdemes, legalábbis a Katona József Színházba. Az egyik, kevésbé ismert ok nem más, mint hogy érdekesebbnél érdekesebb emberek mellé ültet a színház titkársága. Így kerültem egy távoli ismerős,

Adamik Lajos germanista, műfordító mellé. Szó szót követett, és megemlített egy Budapest vonatkozású szöveget, amelyet az imént talált egy mindössze két évet megélt bécsi lapban. Egy bizonyos Friedrich Uhl tollából. Hogy érdekel-e? Hát persze, hogy.

A szerző nevének említésére üveges szemmel néztem, amire a jeles irodalmár elnevelte magát. Alig valaki ismeri a mára szinte teljesen elfeledett újság-és regényíró (élt 1825–1906), aki fiatal korában személyes barátságba keveredett Ferenc József császárral. Hosszú élete során többször járt Magyarországon, 1846-ban két hónapot töltött a törökkanizsai postaállomáson, ahová egy festő barátja meghívására érkezett. 1851-ben regényes útirajzot adott ki „A Tiszánál” címmel. Hogy képet alkossunk Uhl irályáról, talán elég egyetlen mondat: „már-már keleties nyugalomban folyt tova az örökké derűs kék ég alatt, a magyar Gangesz, a Tisza náddal benőtt partján”. (Adamik Lajos ford.)

Addig is, amíg az Uhl budapesti tárgyú írásairól szóló, lassan könyv méretűvé duzzadó szacikk és a részletek fordítása megjelenik egy tudományos lapban, elkértünk egy részletet, amely a pesti vásárt írja le, a Bach korszak delelőjén, 1855-ben.

Friedrich Uhl: A pesti vásár a Duna-parton

Kezdjük északról, a Duna folyását követve. Itt hatalmas farakásokat találunk takaros halmokba téve, sárgás-fehér bognárfát, hol hasábjában, hol póznákban, kocsirudakhoz, küllőkhöz és kerekéhez; gerendát, pallót és deszkát fedélzethez, és lehántott, fehéren fénylő egész törzseket. Tovább pedig a vidéki iparszorgalom fatermékeit: kimélyített nagy lapátokat gabonalapátoláshoz, lapo-

sakat a kenyér kemencébe tolásához, fekete favillákat ganajrakodáshoz és temérdek kaszanyelet, talicskát és teknőt, kereket és nád-födényt, gereblyét, burkolatkövet és kehlheimi lapot, mindezt a legtarkább változatosságban és hatalmas mennyiségben. Most a vidéki, nagyon egyszerű bútortárgyak körzetébe érünk. Itt ruhaládákat pillantunk meg, tulipánokkal, szívekkel, betűkkel és évszámokkal tarkára festve; kis fiókos szekrényeket és szalmaszékeket, melyek faváza olyan világoszöldre van mázolva, hogy káprázik tőle a szem! E székek egyszerűek, ám nagyon ízléstelenek; a turistának ugyan nem érdekeltenek, az ipar azonban alighanem hamarosan ki fogja szorítani, és ízlésebbekkel fogja pótolni őket.

Mindezt cserépkályhák szakítják meg, melyek formája tagadhatatlan haladást mutat, fehér és barna kosarak, gyermekjátékok és kefekötőárúk, mézeskalács kunyhók és bádogedények, fekete-erdei órák és fiatal fák (csemeték), paprikászások és nyalábba kötött ostornyelek, lobogó, hosszú fehér és kék harisnyák, gyékényseprűk és paprikával behintett oldalszalonnák meg zsírtömbök, mindenféle méretű sonkák, sajtok a liptóitól és svájcittól a pikáns „kvargli”-ig, pamlagok, melyek szalmafonatát nem éppen divatdámáknak szánták; vékony falemezek, amelyek a csizmák talpbéléséhez és könyvek fedeléhez szolgálnak; karton-, üveg- és posztóárus bódék, egyszóval mindaz, amit a vidék előállít, és amire a vidéki lakosság-nak szüksége van. (...)

És még csak eztán jön a dunai vámhelynél folyó sürgés-forgás, ahol a vontatóhajókból és bárkákból kirakodják a nyerstermékeket. Ki tudná átlátni a kereskedők hieroglifáival ellátott ládák és bálák ezreit, a gyapjúnak, bőrnek, terménynek, gubacsnak, fagygyúval töltött marhabőrnek etc. mindeme tömegeit? Hogy itt, ahol ennyire gondoskodnak a testi szükségletekről, a művészet és irodalom képviselői, a mozgó könyvtárak sem hiányozhatnak, az csak természetes. A csizmaárusok mellett, kissé félreesően képek és füzetek soraira leltünk. A képek többnyire szentek és uralkodók litográfiái. A „három krajcáros” füzetek között persze nem hiányoznak a régi barátok: „a nyakigláb Hansi”, „a vidám Eulenspiegel”, „Griseldis és Walther órgróf története”, és így tovább „a kereskedő lovagjáról, Wigolaisról” szóló modern elbeszélésig meg a tévedhetetlen „álmoskönyvekig”. Voltak ott mindenféle „szép új énekek” is, ismert dal-lamokra énekelhetők. (...) Ilyen képet nyújt vásár idején a Duna-part.

[1855, Adamik Lajos fordítása] ●

A hajógyár hőskora

Szerkesztette Csonató Sándor

Az Első Duna-gőzhajózási Társaság a főváros egyik legrégebbi és legtöbb munkást foglalkoztató nagyüzeme volt. 1835-től 2000-ig működtek utódvállalatai az Óbudai szigeten, ahol számtalan – a kor műszaki színvonalát is meghaladó – teher- és személyszállító hajó, uszály, daru, tolóhajó és egyéb úszó jármű készült el. Fellapoztuk a régi újságok digitalizált változatait, s ezekből választottunk Óbuda büszkeségéről néhány érdekes cikket. Az illusztrációkat a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum többszáz darabos hajógyári kollekciójának a Fortepan által közelmúltban digitalizált képeiből válogattuk.

Csoportkép az Óbudai Hajógyár gépüzemében, mögöttük egy compound hajó-gőzgép

Közlemények. Ha ki Budapesten (!) volt, s az ó-budai hajógyárat nem látta; az a fővárosnak főbb, mondhatni legfőbb díszét nem látta. Oda kell menni, ki egy nagyszerű intézetet látni akar, és megismerni a gyár-vállalatok kellékeit, s többek között azt is, minő vasat kellene készítenünk, hogy az országnak napról napra növekedő részbeni szükségét mi magunk fedezhessük. Találjuk a tökélyt, melylyel ezen gyár dolgozik, a rendet, melly az egész roppant intézetet elterül, s melly szerint az egésznek minden részlete, mint az óramű kerekei egymásba váganak: lehetetlen hogy a derék gyárigazgató Rau úr iránt a leghőbb tisztelet, s méltánylat ne támadjon kebelünkben. Illy férfiak azok, kikre a honnak szüksége Van. *Pesti Hirlap 1842. 806.*

Fővárosi ujdonságok. Múlt hónap 27-én bocsáttaték vízbe az ó-budai hajógyárban „Hercules” nevű 200 lóerejű, s eddig Dunánkon legnagyobb gőzös. Örömmel jelentjük a nagyszerű s közhasznú vállalat újabb gyarapulását; de lehetetlen ez alkalommal némely észrevételeket elhallgatni, melyeket nem is annyira mi, hanem az egész magyar közönség már régen tett. Bár honunkból van a gőzhajó társaság legnagyobb haszna, itt van gyára, mégis példátlan hanyagsággal viseltetik nyelvünk iránt... Nem kívánhatjuk e joggal, hogy legalább az egyik Duna-partnak magyar oldalt mutassanak gőzöseink? S e felett, hogy e tárgyban mindent elmondjunk, minek azon Hercules és Samson nevek? A hajók ereje kijelentésére? Ezt talán mással is el lehetne érni. Árpád-

nak, Zrínyinek neveivel megkezdé a társaság azon nevek sorát, kiket élve szeretünk, halva dicsőítünk, s midőn a hajóra léptünk, neve is tiszteletet gerjeszte bennünk. Ártana e, ha gőzöseink magyar neveket is viselnének? Hogy a hazánkat gyakran csak gőzösen átszelelő, s róla mégis areopaguszi ítéletet hozó idegenek emlékeztetve legyenek, miképpen magyar folyamon utaznak. Minek ezen zsidó és görög emberek? Ha már csakugyan erőt jelentő nevet akarnak hajóinknak adni uraságtok, mivel derekabb legény Samson és Hercules, mint a roppant ereje mellett még humoristicus Toldy Miklós? Ezek csekélységek, fogják önök felelni, nemzetiségnek, nyelvnek belsőleg kell erősödni, s nem külső czifraságok által. Ne higyjék, semmi sem lett még belső-

MFTR VÁSÁRHELYI PÁL (1936) tiszai csavaros vontató gőzhajó az Óbudai Hajógyár mellett az óbudai Duna-ágon

leg nagygyá, mi életének külső jeleit nem adta. Beszélhetünk mi erősbuló nemzetiségünkről akármennyit, csak nevetni fogják az idegenek s elleneink, míg annak külső és szembeötlő jeleit nem látják; de mutasuk meg nekik, mihelyt átlépik határunkat nagyban kicsinyben, hogy itt magyarok laknak; s ők hinni fognak, s mi üdvözülünk; mert igen sokszor igaz, hogy: „vestis facit monachum.” (nem a ruha teszi az embert) *Pesti Hirlap* 1843. 409.

Fővárosi hírtár. A gőzhajózási társaság a munkások számára egy nagy közlakházat szándékozik állítólag építtetni, hogy azok

Hajógyári meder és a hajóvédőcsarnok az Óbudai Hajógyárban a széndaruról fényképezve. Bal szélén a DDSG HABSBUURG (1867) személyszállító gőzhajó

jutányosb és jobb szállásokat nyerhessenek, s ezen tervet hallomás szerint már a legközelebbi tavaszon akarja életbe léptetni. A hajógyári munkások száma 1400-ra rúg, s mégis e jelentékeny lakosságrész, mely Ó-Budának legtöbb hasznát hajt, közkényelmei és szükségletei tekintetében csaknem egészen el van a város által hanyagolva. *Pesti Napló* 1852. 12. 18.

Óbudai hajógyár. Az ő cs. k. Fensége Hildegardé főhercegnő nevét viselő újonépült nagyszerű gőzös vízrebozsátása az óbudai hajógyárban szombaton délutáni 2 óra tájban ment véghez. Pár perczzel

másodfél óra előtt négy gőzös robogott el csaknem egyszerre a budapesti partokról, nagyszámú vendégeket szállítva az érdekes látványhoz. Midőn ő cs. k. Fensége Albert Főhercezkormányzó fenséges nejével karján a partra szállt, az összegyűlt mindenrendű vendégek s a hajógyári népség zajos örömkialtásokkal üdvözlik ő Fenségeiket. Erre, miután ő Fenségeik a számukra készített díszes emelvényt elfoglalták s a többi vendégek is elhelyezkedtek, az ünnepélyes fölszentelési szertartás ment véghez, mire a hajókötelek bevonatván, a pompás gőzös üdvölvések, s a jelenvolt közönség örömrivalgó zaja közt megindult. Sustorgó robajjal ereszkedett a Duna sik tükrére, s annak habjait csakhamar nyilsebességgel szeldele. Leggyönyörűbb napfény és legenyhébb őszi lég kedvezett az ünnepélynek, melyre a hajógyár főigazgatósa a vendégeket pompás aranyozott jegyek által meghíva, s őket a főnemlített gőzösökön oda és vissza díj nélkül szállíttatni sziveskedett. *Pesti Napló* 1852.11. 93.

Közlemények. Az óbudai hajógyári személyzet olly tetemesen megsaporítá Ó-Buda népességét, hogy szükségesnek találták a várost is küljebb terjesztetni, melly célből az uradalmi igazgatóság 49 új ház helyet fog kijelölni azon kötelezéssel, hogy az új házakat még egy lábbal föntebb kell építeni, mint a legmagasabb vizállás volt. *Vasárnapi Ujság* 1855. 128.

Napi hírek. Az első cs. k. szabadalm. dunagőzhajózási társulat igazgatóságának 1854. dec.1-től 1855. nov.30-ig terjedő üzlet-tudósítása a következő érdekesebb adatokat foglalja magában. Az üzlet a lefolyt évben általában kedvező eredményű volt. A Pest, Buda és Ó-Buda közti helyi közlekedés kizártával 1854-ben 557271 utas és 66935 katona, összesen 624206 személy, 1855-ben pedig 562572 utas, s 26585 katona, összesen 589157 személy szállíttatott. A hajógyár Ó-Budán mindinkább gyarapodik. Az újonnan megkezdett kétemeletes, egy asztalos műhelyt, kötélraktárt és rajztermet magában foglaló épület, a gépgyár helyiségeinek bővítése, az új kovács- gépműhely, és két gőzhámor fölállítása bevégeztetett, míg egy nagyobbak fölállítása most van munkában. Ezenkívül egy szerraktár építése, az ó-budai partnak a hajógyárszigettel állandó híd által eszközleendő összeköttetése, egy újabb gyaluló és két gőz- fűrészgépnek, végre egy fa-szárítónak elkészítését határozta el. 1855-től 1856 március utoljáig készült el a „Vidra” medertisztító, egy vi-

torlás hajó a cs. k. kincstár számára, továbbá „Magyar, Török Becse, Tolna, Pancsova és Brod társulati gőzösök, hét csavar-, hét áru- és két sertésszállító hajó, végre 12 más hajó Orsovára. – A turnu-szeverini gépgyár nagybővítése szükségesnek mutatkozott. – A közlekedési eszközök szaporítása iránt hozott határozat folytán 3 jeles new-yorki hajóépítész két gőzös mintája elkészítésére hivatott fel, melyek közül Steers úrénak adatott elsőbbség. Ezen kívül elhatározott, hogy 50 régebbi roncsolt állapotban levő teherszállító nyílt széntartókká alakíttassanak. A Bécs és Pest közti vonalon használatban volt „Mária Dorottya „Sófia” és „Nádor” hajók, mint a célnak meg nem felelők, mások által fognak helyettesíteni. A szénre tett tetemes kiadások csökkentését a pécs-mohácsi vasút elkészülésétől, s ezzel párhuzamosan fejlődő szénbányászat emelkedésétől várja a társulat s teljes erőfeszítését arra fordítja, hogy e vonal még 1857. elején megnyithatassék. *Budapesti Hírlap* 1856. 06. 12.

Fővárosi élet. Az idei farsang folytán vigadni fognak többek között a gőzhajó-kapitányok, s az ó-budai hajógyár hivatalnokai is. Ó-Budán a „Korona” című vendéglő termében tartanak egy fényes társas bált f. hó 31-kén, hol egyebek mellett Morelly zenekara fogja tánczra hevíteni a tánczkedelőket. *Pesti Napló* 1852. 01. 19.

Közlemény. A hajógyárnak óbudai szigete 1851-ben töltés által köttetvén össze az annak felső csúcsán túl terjedő nagy szigettel; e töltésre jó anyagul szolgáltak a hajógyárnak éppen a felső részén eltemetett római épületromok. Ide mentünk ki többen azon 1851. évi május 19. stb napjain archaeologiai vizsgálatokra. Többször fordultam meg e hajógyári ásatásoknál, Nagy István, dr. Szabó János, Jerney János, Paúr Iván, Varsány János és mások társaságában, hol előttünk ástak ki két caldariumot, vagy izzasztó fürdőt, mint az a *Pesti Naplóban* (1851. oct. 20. 485. sz.) volt megemlítve...Hogy az óbudai hajógyár szigete hajdan nem volt sziget, hanem annak területe egykor Aquincumhoz tartozott, arról azért nem lehet kételkedetni, mert mind e szigetnek, mind az óbudai területnek partjain, alacsony vízálláskor épületromok tűnnek föl. Mind azon írásos téglák között, mellyeket a hajógyárban kiásott dűledékekben bírtunk összegyűjteni, azok bírnak legnagyobb érdekléssel, mellyeken ez olvashatik: LEG II HAD azaz: Legio secunda Hadriane (Hadrianus II. légio-

Négypengés hajócsavar gyári munkással

ja); mert általom az épületromokra nézve határozott korszakot nyertünk. *Magyar Academiai Értesítő* 1854. 228.

Az austriai első dunagőzhajózási társulat.

Az első dunagőzhajózási társulat újabban, kiemelkedve előbbi szabadalma szülte kényelmes helyzetéből, a küzdelem és a hatalmas versenyzés terére szorítottatott. A folyó évvél nyílt meg a Duna folyamnak eddigelé monopolizált hajózási szabad versenyzés, kezdődött meg a gőzhajózásnak a főnállott kiváltság békjőiből kibontakozása. Új járművek megszerzésén a múlt évben szakadatlanul fáradozott az e tekintetben pár-

ját úgy is egész Európában ritkító társaság. Az óbudai hajógyárban, melynek tervszerű tágasbítása és tökéletesb felszerelése a mult esztendőben teljesen végbement, úgy hogy az is párját keresi, ugyanazon évben nem kevesebb mint 7 gőzös, 4 propeller, egy gőz-kotrógép, 10 vontató és számos kisebb hajó ujonnan építetett, három gőzösnek hajóteste elkészítetett, 402 nagyobb és 264 kisebb jármű többet kevesebbet kijavítottatott, 11 új gőzkatlan gyártatott, számba sem véve ama hajózási és állomási készületeket, mellyek ez év alatt is úgy mint más években nem kis számban kiállítottak. *Budapesti Hírlap* 1858. 05. 20. (részlet) ●

Hajóházán, épült az Óbudai Hajógyárban

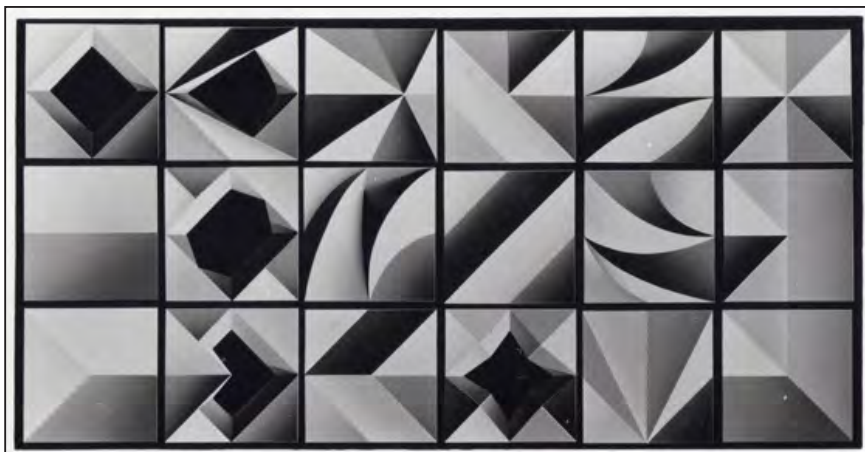
Kettős látás: művészet vagy dekoráció

A Kiscelli és a Kassák Múzeum 2017. június 1-én nyílt Különutak című kiállításával az 1927-ben született drezdai képzőművész, Karl-Heinz Adler munkásságának bemutatására vállalkozott. Legfőbb érdekessége, hogy Adler életművén keresztül a magyar művészet eddig szinte elfeledett jelenségei kerültek fókuszba. A kurátorok különböző megközelítésekből azt vizsgálták, hogy az 1960-as években kevésbé tolerált absztrakt művészet különböző jelenségei a tiltások ellenére milyen formákon keresztül tudtak érvényesülni Magyarországon. A részletekről Branczik Márta és Leposa Zsóka művészettörténészeket, a kiállítás kurátorait kérdeztük.

Klézl Marina -Czeglédi István: Nyugati téri aluljáró 1985

A Karl-Heinz Adler és Friedrich Kracht által kifejlesztett formarendszer elemei, 1967

– *Miért fontos nekünk Adler munkássága, olyan nagy hatással volt a magyar és az európai absztrakcióra?*

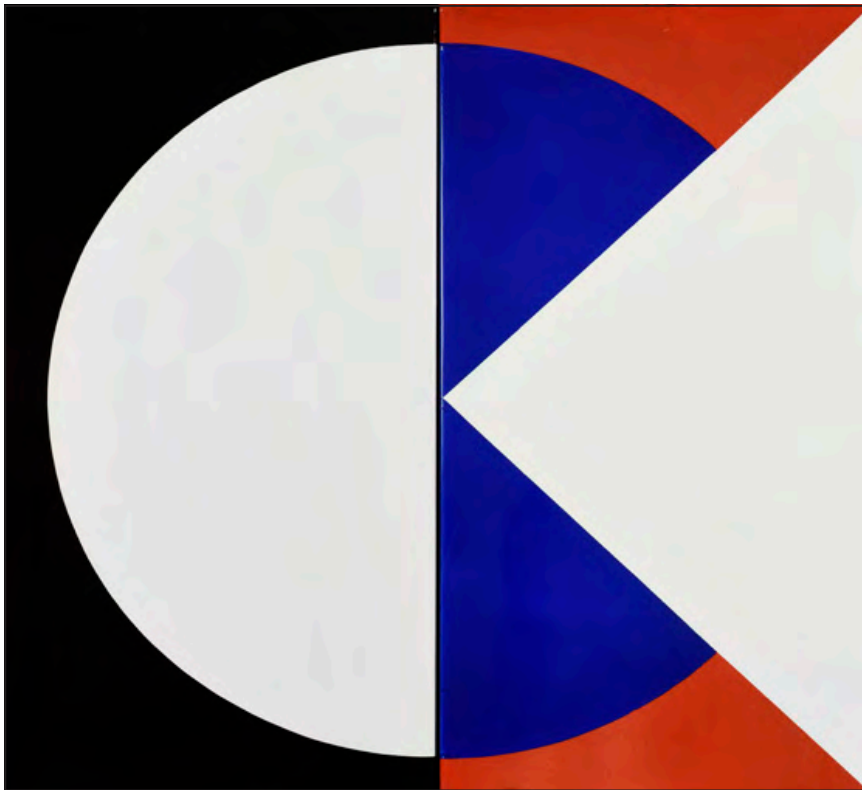
– Az idén 90 éves Adler a német absztrakt művészet jelentős alakja, elismerése, újrafelfedezése napjainkban is folyik Németországban. Alkotói tevékenységének jelentős időszakát korlátozta a rendszerváltás előtti szocialista kultúrpolitika ideológiája a néhai NDK területén. Az ötvenes évek végétől a drezdai műszaki egyetemen épületplasztikát tanított, ahol geometrikus alapformákat helyezett egymásra, több fázisban, eltolva, elforgatva, szimmetrikus-aszimmetrikus módon. Ezeket a térbeli megfogalmazásokat nevezte Schichtungoknak, rétegződéseknek, amelyeket az építészek térlátásának fejlesztésére – lásd Rubik kocka – dolgozott ki. Tulajdonképpen a mozgások is hasonló fázisok. Ezeknek az elemeknek, moduloknak a térben való ki-beforgatása jelenik meg a korabeli falplasztikákban, térhatároló falakon, belsőépítészeti és homlokzati díszítő elemeken.

– *Hogyan „adoptálták” ezt a művészi koncepciót, látásmódot mások?*

– Adler egy szortimentet készített szabaddalmaztatott betonelemeiből (*Friedrich Kracht*-tal közösen), ezeket meg lehetett rendelni és tetszés szerint alkalmazni, akár művészi fokon is. De ezt nem ismerték el képzőművészetnek, ez a kor hivatalos felfogása szerint csak épületdekoráció, épületdíszítés volt. Mi is összeállítottunk itt a templomtérben a múzeumpedagógusokkal egy mobil falat – modul Legót –, ahol a látogatók maguk is megtapasztalhatják a geometrikus formák variálhatóságát, a sokféle alkalmazási lehetőséget.

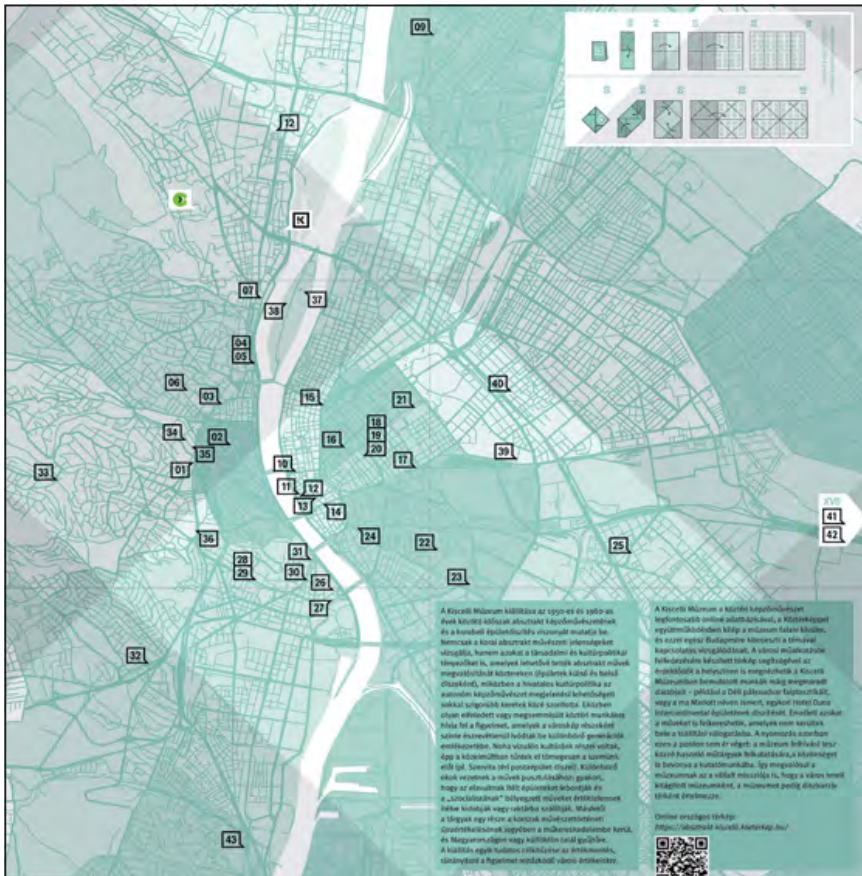
– *Milyen hatással volt ekkor az absztrakció a hazai művészeinkre? Hiszen már a két háború között is fontos alkotók működtek és jelentős munkák születtek.*

fotó: Varga-Somogyi Tibor

Lantos Ferenc Frizelemek Pécsről az egykori DÉDÁSZ-épületről, 1970
Az acb Galéria jóvoltából

A Kőztérképpel közösen készített Budapest-térkép

– Az ötvenes években az absztrakció művészei a szovjetizálódással és a művészetben ezzel együtt járó szocreál térhódításával kiszorultak a hivatalos művészeti szcénából. A nonfiguratív, absztrakt festészet-szobrászat az 1960-as évek elejéig tiltott volt, de 1961–62-ben Magyarországon már volt egy „absztrakció vita”, utána, az 1970-es évek közepére pedig fokozatosan elfogadottá vált a geometrikus absztrakció. Adler az 1970-es, 80-as évektől több magyar művésszel, *Fajó Jánossal, Nádler Istvánnal, Maurer Dórával és Bak Imrével* is kapcsolatban állt. A középületek geometrikus – fém, kő, üveg, kerámia és zománc – plasztikáiban ebben az időszakban számos kiváló, értékes alkotás készült: *Józsa Bálint, Kovács Ferenc, Hincz Gyula, Papp Oszkár, Farkas Ádám, Gádor István* nevét említhetjük többek között. Ezek fel dolgozása, összegyűjtése jelenleg is folyik.

– *Úgy látjuk, hogy ez a művészi kifejezési forma a kezdeti fellendülés után a nyolcvanas évek végétől kifulladás, elhalt. Mi ennek az oka?*

– Egy jó kezdeményezés volt 1954-től az ún. 2 ezrelékes törvény, mely szerint az épületre fordított költségből azt a bizonyos összeget köztéri-kültéri műalkotásra kellett fordítani. Sajnos ez a támogatási forma a rendszerváltás körül megszűnt, elhalt.

– *Valóban, ki mondja meg, hogy ez művészet vagy dekoráció? A művészi objektumok, dekorációk mellett simán elsétál a pesti polgár. Nem áll rá a szemünk, hogy mit tekintünk értéknek: például a Nyugati téri aluljáróban, az Ecseri úti metró megállóban, lakóházak homlokzatán, egyetemi aulában, egy hotel falán stb. Megszoktuk, vagy érdektelenek számunkra?*

– A hétköznapi emberekben nem tudatosodik az emberekben, hogy az a valami műalkotás vagy művészi tárgy. Pláne, ha el van hanyagolva. A hazai panelépítészetben is benne volt a variabilitás lehetősége, de csak kevés panelkészletet alkalmaztunk. Ezek dekorálására is voltak érdekes kísérletek, például a pécsi tulipános házak.

– *Egy kiállítás két helyszínen látható szeptember közepéig, ez is novumnak számít.*

– A Kassák Múzeumban – *Sasvári Edit* és *Juhász Anna* kurátorok munkája nyomán
– Adler képzőművészeti tevékenységének a bemutatása alkalmat ad a hatvanas-hetvenes évek absztrakt művészeti

fotó: Lázló Lugosi

Józsa Bálint Kovács Ferenc Dinamikus dombormű Déli pályaudvar aluljáró végfal Budapest, 1974

gondolkodásának, kapcsolatrendszerének, társadalmi és politikai fogadtatásának regionális szempontú megközelít

Kovács Ferenc absztrakt térplasztikája a Margitszigeten

tésére. Rávilágít azokra a párhuzamokra – vagy épp különbségekre – amelyek a német és magyar politikai és művészeti szcénában az absztrakcióhoz való viszonyt jellemezték.

A Kiscelli Múzeum kiállítása a „magyar absztrakció” egy sajátos szeletét tárja fel: Karl-Heinz Adler geometrikus épületplasztikáiból kiindulva azt mutatja meg, hogy a hetvenes években a magyarországi középületeken milyen módon jelenhetett meg geometrikus absztrakció. Nem stílustörténeti vagy kronologikus megfontolások, hanem izgalmas és szerteágazó, mégis sok szálát összekapcsoló szempontrendszer szerint vizsgáltuk ezeket a jelenségeket.

– Miként került képbe a Köztérkép? Talán ez a legnagyobb hozadéka a kiállításnak a jövőre nézve.

– A kiállítás a köztéri képzőművészet legfontosabb online adatbázisával, a Köztérképpel együttműködésben kilép a múzeumok falain kívülre, és ezzel egész Budapestre – és vidékre is – kiterjeszti a témával kapcsolatos vizsgálódásait. Ez civil emberek naprakész gyűjtése, összefogását, az ismert vagy még nem nevesített műtárgyak megőrzésében és felkutatásában. A városi műalkotások felfedezésére *Hajnal*

Ágnes közreműködésével nyomtatott térkép is készült, aminek a segítségével az érdeklődők a helyszínen is megnézhetik a Kiscelli Múzeumban bemutatott munkák máig megmaradt darabjait. Emellett azokat a műveket is felkereshetik, amelyek nem kerültek bele a kiállítási változtatásba. Az online országos térkép itt érhető el: <https://absztrakt-kiscelli.kozterkep.hu>. A nyomok keresése azonban ezen a ponton sem ér véget: a múzeum felhívást tesz közzé hasonló műtárgyak felkutatására, a közönséget is bevonva a múzeumi kutatómunkába. Így megvalósul a múzeumnak az a vállalt missziója is, hogy a város tereit kitérítve a múzeumként, a múzeumot pedig diszkurzív térként értelmezze. A városba magukkal vihetik a látogatók a múzeumban látható – a Budapestvideo stábja által készített – interjúkat is, egy QR kód segítségével, ami egyébként szintén egy absztrakt geometrikus forma.

– Ezt a kurátori felfogást elismeréssel és pozitívan értékeljük. Lassan mi is „kocka agyak” leszünk?

– Azok lettünk. Nem lehet visszafelé haladni, alapvetően a mai életünket a számítógép mentalitás határozza meg, ami szintén absztrakt geometrikus gondolkodásra épül. ●

Könyves herold

Horváth Júlia Borbála

„Az évnek egyik napján [...] az ország minden városában és falujában könyvnap rendeztessék, amely [...] az írók és a közönséget közvetlen kontaktusba hozza egymással, hogy ezen a napon egyszer egy évben a könyvírás és a könyvkiadás művészete is kimenjen az utcára, és pedig ingujjban, közvetlen, bohém formában” – mondta Supka Géza 1927-ben, és lőn. Ezt követően, 1929 óta – az 1957-es év kivételével – évente rendeznek Ünnepi Könyvhetet Magyarországon. Idén a BUDAPEST folyóirat is standot nyitott.

Kora nyáron nagy a sürgölődés a kiadók és az íróemberek háza táján. Ki egyik, ki másik oldalról szemléli az eseményeket: költők, írók, szerkesztők ropegős könyvpéldányokat forgatnak, s mint újszülöttnak a pólyában, tervezgetik a jövőt. Hja, a siker, barátom, az bizony teljességgel kiszámíthatatlan... A tapasztaltabb lektor szelíden hűti forró ifjak homlokát, egyszer-smind oszt-szoroz, ezer példánynak mennyi idő alatt illik elfogynia az ésszerű utánnomáshoz. Ha egyáltalán... Azalatt a kiadók, nyomdák sem tétlenkednek; buzgón szállítják üzletkebe a kész köteteket. Rokon, család, barát, szomszéd, fröccs-ismerős biztosan eljön... Tervezget a realista, s nem várt, hirtelen jött népszerűséget, tömeges sorbaállást vizionál az idealista.

Könyvhalom a könyvnapon

A rendezőség tervet készít, a városok legforgalmasabb terét időben kibérli, színpaddal, műsorral, és jelentős mennyiségű enni- és innivalóval megágyaz a bemutatónak. Soha sem árt, ha van néhány ismerős

húzóarc... A stáb ad a hírverésnek, s fittyet hány a nagy öregek ez irányú rendelkezésére: A könyvhéti program „...gerincét a festői könyvadás teszi ki, amely a városnak lehetőleg valamely csendesebb terén, amennyire lehetséges, történelmi épületek vagy természeti szépségek keretében folyik le [...] egyszerűbb, de művészi dekorált polccal, állvánnyal, tolokocsival, ponyvasátorral, bódéval vagy pavilonnal.” A fő elképzeléseket azonban teljesítik az utódok, és a nyitó napon maradéktalan a tradíciókövetés: „A könyvnap reggelén katonazene vagy régi festői jelmezbe öltözött kürtös heroldok hívják fel a figyelmet a nap jelentőségére.”

A kürtös heroldból ugyan mára kürtös kalács lett, és megjelent megannyi megélhetési árus, aki rendszeresen körüldöngicséli a kultúrát. Bőr, szőr, fajták, fagyalt és akciók akciója vonzza a népeket; utóbbi a könyvekre is kiterjed. Tessék bátran választani az ötszázforintos kosárból! Így a nyájas könyvkiadós, aki egyben marketinges, néha szerkesztő, máskor pedig

áruszállító. Kollekcója javát az általános környezet- és pénztárcabarátság jegyében keményről puha kötésűvé varázsolta, s hullámzó lelkesedéssel kínálgatja. Nem rossz, nem rossz! Túrják a halmot a nénik és a bácsik, a kisdedek megelégszenek a színekkel, bárhová is festették őket, és földre tottyanva pörgetik a lapokat.

Közben a főszínpadon egymást váltják a szereplők. A klasszikus író-olvasó találkozón kívül pályázati eredményhirdetés, lemezbemutató mikro-koncert mini méretű, és kamarazene mindenféle korú hallgatóság-nak. Léven gyermekkönyvhetet is tartanak, a mesemondás sem maradhat el. Bábok és maszkos figurák tűnnek fel a színen, majd emlékvé bezárása és újabbnak kinyitása következik. Folyamatosan cserélődik a közönség, némelyek ismerőseik miatt vannak itt, mások érdeklődésből, vagy csak úgy, lehuppantak egy vizesüveggel az árnyas székekre. Egy turistacsoport is előkerül valahonnan, és a társaság őszinte elismerésnek ad hangot: ezek a magyarok mennyit olvasnak... Az idegenvezető megpróbálja a központi szoborcsoport háta mögé terelni libuskáit, s belekezd szövegébe:

– Vörösmarty Mihály ülő szobra háromszázharminc centiméter magas, s carrarai márványból készült. A költő körül a társadalom különféle rétegeinek képviselői állnak; baloldalon a munkás leereszti pörölyét, átöleli a feleségét és a kislát...

Oldalról a helyiek is behallgatnak az előadásba: azt próbáld meg lefordítani nekik, azt a pörölyt vagy micsodát – de nekünk is! A vezető nem zavartatja csinálat, és folytatja: – az alkotáson mindenki csinál valamit: a kislány bokrétát tart, a nő fűzért, díszmagyar-ruhás férfihoz leányka bújik, öreg paraszt botjára támaszkodik, úrilány, diák, unoka a hátsó sorban foglal helyet. A mellékalakok, kétszázhetvenöt centiméter magasak... A látogatók óvatosan fölnéznek, de tekintetük mindannyiszor a nagy könyvbulihoz tér vissza. A fesztiválhangulat, ha visszafogottan is, megérintette őket, viszont indulnak tovább, mert nekik is teljesíteniük kell az asznapra szabott adagot.

Büszkeségünk Budapest

A szélső standnál ismerős arcok állnak a pult mögött. Velük az ünnepi napokon kívül havonta egyszer, rendezvényeken lehet találkozni vagy szükség esetén a Nagy Budapesti Törzsasztal levelezési listáján keresztül társalogni. A BUDAPEST folyóirat ez évben először jelent meg a Könyvhéten, felesben a Városháza Kiadóval. Különleges alkalom, különleges

forrás: Fortepan

Féja Géza és Veres Péter 1943

feladat ez a szerkesztőség számára. Szerzők és támogató tagok vállalták, hogy a könyvnapokon kétórás váltásban kínálják a kiadványokat a látogatóknak. A kínálatból: *Buza Péter*: Bagolyröpte Pest felett; Szendrey Júlia nemzetsége; *Siklóssy László*: Repülőhíddal a Városligetbe; Főurak a monarchia kávéházából; Tábori bűnös Budapestje; *Rexa Dezső*: Beszélő utcák, pletykáló házak; *Jókai Mór*: Budapestnek emlékül; *Legendák lovasa*; *Buza Péter*: Az ismeretlen Lestyán; *Zolnay Vilmos*: Járom a pesti utcát; *Tarján Vilmos*: BedeszkHzzott riporter című kötetek, stb.; na, meg a Budapest Plusz sorozat darabjai.

A vendégek kíváncsian pörgetik az ajánlékba kapott régi példányokat, néhányan

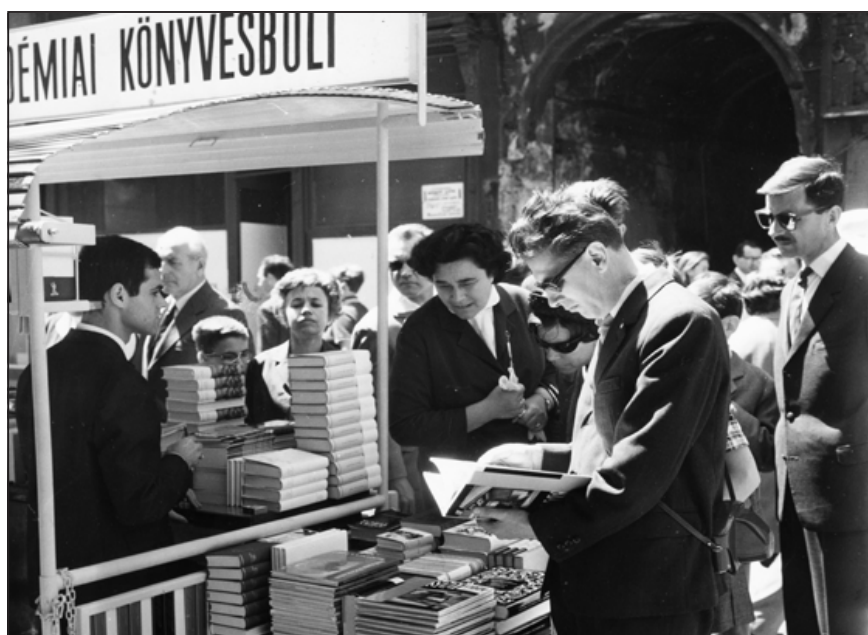
kedvet kapnak új előfizetéshez. Családias a hangulat, a saját történetek belesimulnak a régi alapítók elképzelésébe; itt és most nem siet senki. A környező asztaloknál hasonló a hangulat, komótosan gyűlnek az órák. Kisé arrébb viszont nagy a sürgölődés, az érdeklődők körülzsongják a főasztalt. Tessék csak, gyertek, gyertek! Hosszú, izgága sor várakozik nagy türelemmel; lánghajú ifjú kezében toll, vagy kétszázszor leírta már ma, hogy szeretettel Barbinak, Andinak, Ramónának és persze Rolandnak is. A szomszédok irigykedve nézik a sikerszerzőt s lelkes közönségét; egy óra alatt több könyvet adott el, mint némelyek összesen az öt nap alatt. Mi lehet a siker titka? Fejtegetik a kortársak, és csapkolódnak a vélemények: már

megint a könnyű műfaj. A fantasy, a szex, a krimi! Bezzeg, ha valaki komolyabban akar mondani valamit, az már nehéz dió! Ugyan, kérem, tessék utánam csinálni! Gondolhatja méltán az ifjú és kihúzza magát; a háttérben újabb csomagot vág fel a kereskedő.

Jól van ez így! Ekképpen gördül tovább a délután, estére mécsesek gyűlnek, a fiatalok elhúznak dizsibe, hogy a könyvből szerzett tanácsokat tüstént próba alá vessék. Csendes beszélgetések és anekdotázások következnek a szülő+ korba érkezett vendégek körében. Tudod, hogy Iksz Ypsylon beteg? Vé pedig inkább elbujdosott, mert nem akart összesen három könyvet dedikálni a közel egy hét alatt. Zét viszont nem érdekli ez a felhajtás, a múlt hónapban újrَاهázasodott, kihozta az új párját is. Rendkívül vonzó egy némben – vagyis nő, szóval ember... Helyben vagyunk tehát, végül minden korosztály ez utóbbi témakörnél köt ki; mindössze a klisé változik kissé.

A könyvhetek mindenkori szervezői viszont méltán büszkék művükre: „*A magyar irodalom és könyvkiadás egész Európában páratlan rendezvénye az Ünnepi Könyvhét. Nincs a kontinensen még egy olyan, a nemzeti kultúrára és az anyanyelvi irodalomra koncentráló, a szerzőket és az irodalmi műhelyeket népszerűsítő könyves rendezvény, amely alapítása óta folyamatosan megrendezésre kerül, s amely az ország minden számottevő városára kiterjed, s ahol az élő magyar irodalom szinte minden alkotója az ünnepi napokon dedikáló asztal mellé ül, s találkozik olvasóival.*”

Köszönjük, követjük, és viszontlátásra egy év múlva! ●

forrás: Fortepan

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

*Nagy Lea*Budapest-árral szemben,
hátra

Vörösesbarna, széles sáv, messzire látni a térben.
A szóltan Duna, s a művelt kalapos sétálgat e térben.
Majd a nép, az istenadta nép megy a munka felé kelletlen,
Illatos útról Hévvél, majd 3-sal nyugatra, árral szemben,
hátra.

Ormótlan, hízott lovak a Héven, ugaron futva lihegnek,
köszön a kevély, színes-nyomatató-külsejű nemzedék.
Utas leszáll, fű közt, keskeny sétányon oson,
széles lépcsőn rohan, majd liheg az 1-es villamoson.

Majd Boráros tér, hűgyszagú betonon lohol a siető nép,
Budapest.
S itt egy másik hosszú lépcső, magasan meg a Petőfi híd,
alatta áll a 2-es, kecses sárga élőlény,
Proletár Balkánista elegáns belvárosba ér.

Itt, a Dohány utcai szórakozóhely közt haladok épp,
jómódú szajha utca, hisz' már a költő a gyalogos.
Egy perc múlva beérek, egy sarok innen a munkahelyem,
őrült hely, és azt a külföldit az utcán én nem irigylem.

Zsebből pénzt húznak, én meg pénzt keresek. Tudod kevesebbet,
mint amit ő költ, mármint maga a Költő, vele én nem is
versenyezhetek.

Húzza a cigány fülbe a nótát, fizeti a részeg nyomban, in-
nen meg
tőlem jobbra koldus muzsikál lent az aluljáróban.

Vége, kimegyek, és a szürke lyukból kiigyekszem a fényre,
piros az utca, sétálok egyre, nem sietek sehová végre.
Majd ahogy mélyül a válság, javul a műsor az Astorián,
diplomával, szívet tépőn hegedül lent a kéregető.

Hagyjuk, nézzük a Körutat. A vásárlót elszívta a pláza,
alszik a bolt, álmában déligyümölcs-kirakatra várva.
A síneket felszedték, újra, épül egy újabb tér,
csavarog az álmom, lábam öntudatlan sávra tér.

A körútnak vége, Boráros tér, Duna.
Piros sávjaid most már feketék, visszfény csillog rajta,
benne tükröződik Buda, majd
elmerengek mindezen, árral szemben, hátra.

A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

GORDON ZSIGMOND
IFJÚSÁGA*Gács János*

A *Kondor Vilmos* álnév mögött rejtőzködő népszerű szerző – aki eddig már öt kötetet publikált a két háború közti és a háború utáni Budapest rejtelmeiről, sötét oldaláról –, most engedett a kordivatnak, és megírta az „előzmény-regényt”. Miként az előző köteteknek, ennek is Gordon Zsigmond, az Amerikát megjárt, vagány, szemfüles újságíró a főhőse, akivel most 1930-ban, közvetlenül a fővárosba érkezése után találkozunk. A történet szerint Gordon a kor legfontosabb délutáni bulvárlapjának, Az Estnek a hírlapírójaként dolgozik, ami valóban a legmegfelelőbb hivatás egy első pillantásra bűnügyinek látszó, de az érdekes cselekmény mellett igen gazdag kultúrhistoriai és várostörténeti ismeretanyagot felvonultató regény központi alakja számára.

A mindvégig lebilincselően izgalmas, fordulatos cselekmény során elkísérjük a főhőst többek között a végnapjait élő Tabánba (egy itt elkövetett, jelentéktelennek látszó gyilkossági ügygel indul a cselekmény), az angyalföldi Tripoliszba, és Kőbányára is. (A Váci út és Béke utca közötti terület – Felsőbikarét – volt egykor a legendás-kétes hírű Tripolisz.)

Anélkül, hogy az érdekfeszítő bűnügyi történet lényegéről lerantanánk a leplet, annyit elárulhatunk, hogy a szerző egy nagyszabású, amerikai stílusú szélhámossgát telepít Budapestre, amelynek elkövetői a gazdagok kapzsiságát és a leleplezéstől való félelmüket

fordították a maguk javára. Nem valószínű, de talán nem is teljesen lehetetlen, hogy a gazdasági válság által sújtott Budapesten is megeshetnek ilyen történetek, hiszen ezeknek az a jellegzetességük, hogy nem kerültek nyilvánosságra.

Felvonulnak a könyvben a korabeli főváros jellegzetes alakjai. Közülük csak *Tarján Vilmost*, a rendőrségi hírlapíróból (azaz a főhős kollégájából) lett kávéháztulajdonos és a híres komikust, „a kis Rottot” említjük meg (*Rott Sándor* színész-színpadi szerző-komikus), akinek tréfáin két nemzedék nevette könnyesre magát. A kor valóságos szereplői közé illeszti be a szerző a könyv hőseit, akik között feltűnik például az idős *Strasznoff Ignác*, a századforduló leghíresebb magyar szélhámosa is, aki számos külföldi kalandja után talán valóban ismét Magyarországon élt, de aligha Budapesten, innen ugyanis ki volt tiltva.

Az olvasó bejárhatja Gordon Zsigmonddal a kor híres vagy hírhedt helyszíneit, többek között az előbb említett Tarján Vilmos mindkét kávéházát, a világhírű New Yorkot és annak margitszigeti filiáléját is, de elvetődünk főhősünkkel tabáni kiskocsmákba, mellékutcai kávémérésekbe, főúri villába és még egy titkos „melegbárba” is.

Érzékletes képet rajzol a szerző a körüli újság szerkesztőségek mindennapjairól, a számos jellegzetes újságcsináló szereplő mellett azt is bemutatva, miként használták ki maximálisan a gyors eszű újságírók az adott korszak kommunikációs lehetőségeit.

A könyvet olvasva világosan kitűnik, hogy Kondor Vilmos igen nagy gondot fordított a korabeli térképek, menetrendek, műsorfüzetek, napi- és hetilapok tanulmányozására, hogy hőse köré minél hitelesebb környezetet, atmoszférát teremtsen. Annál meglepőbb, hogy a zömében autentikusnak látszó szövegben mégis maradt néhány apró, de a szerző érzékelhető pontossága miatt igen feltűnő hiba. Kissé alaposabb szerkesztői munkával ezek nyilván kiküszöbölhetők lettek volna.

Csak a legfontosabbakat említjük meg, nem azért, hogy elvegyük a leendő olvasók kedvét, hanem inkább egy joggal várható második kiadás előkészítésének segítésére.

A mai Március 15. teret 1930-ban még Eskü térnek hívták, mai nevét csak 1948-ban kapta, a szabadságharc centenáriuma. A Rákóczi út és a Kiskörút kereszteződését sosem hívták térnek, s különösen nem *Apor Vilmos* térnek, hiszen Apor Vilmos ekkor még gyulai plébános volt, s csak másfél évtized múlva, győri püspökként halt mártírhalált.

A Kossuth téren a parlamenttel szemben ekkor a Kúria állt, nem pedig a Néprajzi múzeum. A „kisföldalatti” és a „Közért” szavakat 1930-ban bizonyosan nem használta senki.

A szállodai kifutófiú aligha örült volna, ha 1930-ban 5 krajcár borralót kap, hiszen akkor már 30 esztendeje a fillér volt az aprópénz.

Az viszont nem hiba, hanem élvezetes írói játék, hogy az idős *Strasznoff Esterházy Pétert* idézi: „egy bizonyos szint felett nem sülyed az ember egy bizonyos szint alá”.

Kondor Vilmos könyve a szó szoros értelmében lehetetlen, jó szívvel ajánlható mind a kalandos történetek, mind a régi Budapest élete iránt érdeklődő olvasók figyelmébe. ●

Libri 2016, 607 old. kemény kötés 3399 Ft

Az ingyenes kulturális események java:
WWW.BUDAPESTFREEEVENTS.COM

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

KOVÁTS KRISZTA – NYÁRY KRISZTIÁN: JÁTÉKOK ÉS SZERELMEK

Corvina Kiadó

Nyáry Krisztián tizennégy kultúrtörténeti miniszéje a játék témakörében magyar írókról, művészekről, szerencselovagokról, valamint egy CD *Kováts Kriszta* dalaival, *Fábri Péter* dalszövegeivel.

„Vannak ésjátékok, amelyeket a legnagyobb érzelmek mozgatnak.” (*Nyáry Krisztián*)

Ára: 3490 Ft

A KÖNYVFUGABOOKS AJÁNLATA

SALY NOÉMI (SZERK.) GELLÉRTHEGY. BUDAPESTI KULTÚRTÖR- TÉNETI SÉTÁK III.

Fekete Sas Kiadó

Aki Budapesten romantikát keres, az biztosan erre veszi az irányt. De az is, aki különleges, a környéken csak itt élő növényeket szeretne látni, és az is, akit a 20. század első felének villaépítészeti remekei vonzanak. E könyv sokrétű kultúrtörténeti sétát kínál; segít eligazodni a városrész misztikától és meglepetésektől sem mentes történetében. Fejezetei egy olyan világról számolnak be, amely együtt él a 21. századi Budapesttel, mégis őrzi a maga több évszázados titkait.

Ára: 3500 Ft

GELENCSÉR GÁBOR: MAGYAR FILM 1.0

Holnap Kiadó

Könyvünkben a magyar film alkotóiról, meghatározó műfajairól és stílusairól olvashatunk az első magyarországi vetítéstől, vagyis 1896-tól a Saul fia 2016-os Oscar-díjáig.

A Magyar film 1.0 a Holnap Kiadó ismeretterjesztő sorozatában, a magyar művészet és művelődéstörténet fejezetei részeként jelenik meg. Reméljük, hogy olvasóink a könyv segítségével értőbb szemmel, több tudással és nagyobb élvezettel nézik majd a magyar filmművészet nagyszerű alkotásait.

Ára: 3500 Ft

Tóth Hajnalka: Kínai papíresernyő restaurálása

MEGMENTETT MŰKINCSEK 2017

Restaurátor diplomamunkák a Nemzeti Múzeumban
Magyar Nemzeti Múzeum, 2017. szeptember 3-ig

A kiállításon látható 26 darab – korát, anyagát, károsodásait tekintve különböző – képző- és iparművészeti műtárgy, valamint 17 frissen diplomázott restaurátor, akiknek a munkáin keresztül a közönség megismerheti a konzerválás-restaurálás tárgyanként

eltérő, összetett és sokoldalú ismeretet igénylő munkafolyamatát. A diplomamunkák mindegyike hordoz valamilyen érdekességet. Az olajjal átítatott kínai papíresernyő esetében maga a készítéstechnika különleges, ami természetesen a restaurálásra is hatással volt. Egy áttört kerámia tál, amely korábban már számtalanszor eltört és többször ragasztották, egyértelműen valamilyen új megerősítési mód kidolgozását kívánta meg. Papírzacskóban őrzött, apró régészeti üvegtöredékekből – rafinált ragasztási módszerrel – összeállíthatóvá vált egy török kori, falosz alakú üvegtárgy. A Megmentett műkincsek kiállítás üzenete minden évben hasonló: a restaurálás előkészítésének és elvégzésének lépéseit megismerve a múzeumlátogatók rácsodálkozhatnak, hogy a restaurátor munkája mennyire felelősségteljes, széleskörű tudásra épülő és olykor találmányosságot igénylő is. ●

PÁL JÁNOS: ÉLŐ-VILÁG-KÉPEK

40 év a Magyar Természettudományi Múzeum szolgálatában
Magyar Természettudományi Múzeum, 2017. augusztus 21-ig

Hogyan lehet egy pillanat alatt beleszeretni a rovarok, lepkék világába? És hogyan lehet egy egész életpályát ezeknek az ízeltlábúaknak szentelni olyannyira, hogy a dél-amerikai, trópusi rovarfauna egyes fajainak közvetlen cserelehetősége érdekében még portugálul és spanyolul is megtanulunk? Pál János 1978 óta a Magyar Természettudományi Múzeum munkatársa. 1970 óta dolgozik tudományos, ismeretterjesztő művek, illetve természetrajzi témájú kiállítások illusztrálásán. Munkája a múzeum Lepkegyűjteményében egyedülálló. Méltán irigyelhetjük képességét, mellyel valóságúhen és tudományos pontossággal, ugyanakkor szemet gyönyörködtetően ábrázolja a fajok sajátosságait. A képeiből, festményeiből készült válogatás az általa kedvelt rovarokat, nappali lepkéket, élőhelyüket, fejlődési alakjukat, Latin-Amerika és Mexikó világát, természetét mutatja be. ●

Pál János: Kolibri

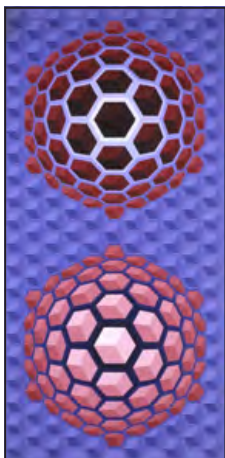

Az Erzsébet körüti Royal Szálloda a 60-as években (MKVM)

ÜGYNÖK A BÁRPULTBAN

A vendéglátás és az állambiztonság kapcsolata a szocializmusban
Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, 2017. október 1-ig

A kiállítás az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában végzett kutatáson, valamint egykori szállodai portásokkal, éttermi pincérekkel és szakácsokkal készített interjúkon alapul. Az itt feltárt iratok segítségével – két nyilvános esetet kivéve –, nevek nélkül, tipikus történeteken keresztül mutatja be a politikai célzatú megfigyelés és a vendéglátás kapcsolatát. A kiállításon láthatjuk az 1950–80-as évek vendéglátás-történetének fontosabb üzletitípusait, vendégkörét, a vendégek fogyasztási szokásait, dolgozóit, egyúttal azokat is, akik nem szokványosan használták a vendéglátás tereit. A tárlaton kiderül, melyik politikus unokahúga volt a Royal Szálloda „Mataharija”. Megismerhetik a látogatók azt a Koccintós-csoportot is, melynek tagjai egy pofa sör mellett készültek megdönteni a rendszert, vagy legalábbis ezt hitték rólok. Megismerhetünk egy mesterszakácsot is, aki annak a különleges „gasztronómiai kommandónak” volt a tagja, mely elkísérte külföldi újtjaira az egzotikus ételektől idegenkedő funkcionáriusokat, vagy éppen konyhájával kitelepült a Balaton-partra, hogy a kubai államfőt jóllakassa... ●

Victor Vasarely: Peer-rouge, 1977 ©Vasarely Múzeum

ÚJ, ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSSAL NYÍLT MEG A BUDAPESTI VASARELY MÚZEUM

Szépművészeti Múzeum Vasarely Múzeuma

Egyéves felújítás után megújult épületben és újrarendelt állandó kiállítással június 20-tól ismét látogatható a Szépművészeti Múzeum Vasarely Múzeuma. A múzeum, amelynek gyűjteményét Victor Vasarely a nyolcvanas évek elején adományozta a magyar államnak, 1987-ben nyitotta meg kapuit a közönség előtt az óbudai Zichy-kastély épületében. A rekonstrukció egy éve alatt új állandó kiállítási koncepció is készült, így a mintegy 150 műtárgyat és számos dokumentumot bemutató tárlat új megvilágításba helyezi Victor Vasarely életművét. A kiállítás különlegessége, hogy 13 sokszorosított grafika is látható abból a 118 darabos kollekciónak, amelyet Vasarely 1968-ban adományozott a Szépművészeti Múzeumnak. Ezeket a műveket utoljára 1969-ben láthatta a közönség.

A kiállítást egy egyedülálló „virtuálisvalóság-élményen” alapuló múzeumpedagógiai program egészíti ki, mely Vasarely műveit a lehető legközelebb hozza a látogatókhoz. ●

OPERETTNEK IS ELMENNE A SZERELMES SHAKESPEARE

Zappe László

Alighanem szerencsém volt, hogy eddig nem sikerült megnézni filmen a Szerelmes Shakespeare-t. Ahhoz képest talán még kellemetlenebb élmény lett volna a Madách Színház előadása. Csalódásról ugyan ezúttal nem lehet beszélni. Nem csalódhat az ember, ha nem vár semmit. Márpedig mit várhat a finnyás kritikus, ha beteszi a lábát a körüli szórakoztató monstrumba. Szuperprodukciónak természetesen, még ha a címben minden idők legnagyobb híri színpadi szerzője szerepel is. Ha műveiből születhetett opera, operett, musical, életéből miért ne íródhatott volna népszórakoztató film, színdarab? Született is. Előbb film *John Madden* rendezésében 1998-ban, *Marc Norman* és *Tom Stoppard* forgatókönyve alapján, brit-amerikai produkcióban, 25 millió dolláros költségvetéssel, ami közel 290 millió dollárt fialt.

A szerzők örök színházi közhely sztorit szótak a nagy író nyakába: éppen váltságban van, semmi sem jut eszébe, miközben két színigazgató is szorongatja, akiknek némi előlegért egyaránt eladta következő darabját. Egy szerelmi vígjátékot, amelynek csak a címe van meg: Rómeó és Ethel. Fölbukkan viszont egy fiúcska, aki fölöttébb alkalmasnak látszik a lány szerepére, és történetesen az a mániája, hogy színpadra lépjen. A fiú természetesen valójában leány, Viola a neve, csak éppen akkoriban nők nem-

igen léphettek színpadra. Megtiltotta a királynő. Ezért adja ki magát ambiciózus fiatalembernek. Ezzel mellesleg a szerzők még egy legyet is leütnek, érintik, sőt meg is oldják a *Shakespeare* homoszexualitásáról szóló, főképp szonettjeire alapozott filológiai pletykákat. Noha ezekkel nem is terhelik az esetleg kevésbé tájékozott nézőket. A jó nevű szerző ugyanis bele-szeret a színpadra törekvő fiús leányba. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy az ifjú hölgynek nemcsak apja van, akinek egészen más tervei vannak vele, mint a színházi karrier, hanem vőlegénye is, egy folyton a színház körül lebzselő lecsúszott, elszegényedett arisztokrata. Csak idő kérdése, hogy belebotoljon, felismerje és leleplezze a menyasszonyát.

A hatalmas színpadi rutinnal bíró szerzők természetesen ügyesen bogozzák és oldják sok-sok menetben az összekuszálódó szálakat, mégpedig úgy, hogy mind világosabban fölismerhető legyen az író szerelme és íródarabja, a Rómeó és Júlia sztorija közötti párhuzam. Részletek bukkannak föl a közismert tragédiából *Mészöly Dezső* remek fordításában, a darabzáró kriptajelenet egy részét el is játsszák, bár a címszereplők halálánál abbahagyják, a vetélkedő családok kiegészztelődését elengedik a túlzott bonyodalmaktól elszoktatott nézőknek. Ők cserébe megkapják a konkurens barátot,

Marlowe-t, akinek egy szorongatott pillanatában Shakespeare kiadja magát, így amikor a közismert krakéler verekedőt egy kocsmai csetepatéban ledöfik, róla gondolják, hogy meghalt, ami megint csak alkalmas feszült drámai pillanatok teremtésére.

Szirtes Tamás rendezésében *Rózsa István* hatalmas és mozgékony díszletei között, *Rományi Nóra* látványosan történelmies jelmezeiben folyik a sablonos, szöveghez tapadó játék. Talán mondanom sem kell, hogy a címszerepet alakító *Nagy Sándor*on sok minden látszik, csak a zsenialitás nem. Ügyes szerzőnek nyilván kifogástalanul elmenne, ha nem kellene folyton jelentősebbnek, mélyebbnek, igazabbnak lennie a körülötte nyüzsgőkénél. Akik között ráadásul ott ágál ellenlábasként *Debreczeny Csaba*, barátként meg *Zöld Csaba*, akik mindketten jelentősebbek nála, természetesen éppúgy, mint színészi intelligenciára nézve. *Tompos Kátyával* semmi baj nincs, szépsége, karcsúsága teljesen elegendő a fregoliszerephez. A nagy sokadalomból még kitűnik *Tóth Enikő* érdesen gondoskodó és ha kell falazó Dajkája (nem Júliáé, hanem Violáé) meg *Szerednyey Béla* mint örök optimista színigazgató, valamint a kutya, akit első renden szeretne a készülődő darabban látni.

A Szerelmes Shakespeare-nek egyetlen igazi meglepetése van: az, hogy nem musical. Ez pedig mostanában szokatlan a körüli épületben. Szinte prózai darabnak látszik, bár szól benne zene (szerzője *Gulyás Levente*) és táncolnak is néha (koreográfus *Tihanyi Ákos*). Ám a történet operettnek is elmenne. ●

SZOBORPARKŐR

A múlt lábnyoma

szöveg: Jolsvai András, fotó: Tanyi Adrienne

Szeretem, amikor az élet megírja helyet-tem az aktuális cikket. Ebben a történetben az életet egy elgurult labda képviselte, a többi meg már jött magától.

Annyit kell tudni, hogy mostanában, mióta a magam ura vagyok (azelőtt meg az eb ura voltam, s mint ilyen, fakó), és úgy osztom be az időmet, ahogy nekem tetszik, csatlakoztam egy szabadidős labdarugdosó társasághoz, amely szerda reggelként méri össze erejét önmagával, s rendszerint alulmarad. A testedzésre (tréfából és kegyeletből hívom így az ott folytatott tevékenységet) a Külső Soroksári úton kerül sor, a Beöthy utca sarkán, négy egymás mellé rendelt műfüves kispálya egyikén. Egészen derekas kis hely ez, van hozzá emeletes öltöző, parkoló, néhány pad a cseréknek s szurkolóknak, telente felfújható és fűthető sátor fedő – s még a bérleti díjak is megfizethetőek. Mindamellett, amennyire látom, a csapatok nem taposnak egymás sarkára, aki keres, annak minden nap akad szabad pálya.

Történt, hogy az egyik szerda reggel bal lábbal ébredt középhátvédünk olyan erővel rúgott a labdába (szabadított fel, hogy az ő szóhasználatával éljünk), hogy a játékszer (bőr, pöttyös, hogy végighaladjunk a közhelyskálán, noha a valóságban

már régen műanyag és csíkos) átszállt a kerítésen, át az öltöző felett is, és valahol a telek szélén, az út mellett landolhatott. Engem ért az a megtiszteltetés, hogy utána eredjek. Megkerültem a házat, és labda helyett az itt látható emlékműre bukkan- tam. Meghatottan olvastam a rajta levő szövegeket, s meghatódottságom csak növekedett, amikor megértettem, hogy akkor tehát hónapok óta az FTC egykori pályáján (pályájának helyén) játszom, s ott ontom (na, jó, ontogatom) a gólokat, ahol valaha a *Malaczky* testvérek meg a nagy *Borbás Gáspár* tette ugyanezt. Úgy éreztem magam, mint ha, mondjuk, az isaszegi csata színhelyén számháborúznék.

Meghatottságom csak növekedett, amikor a műalkotás hátoldaláról kiderült, hogy a munkát az FTC Baráti Kör állította, saját erőből, hogy tehát ebben a gesztusban a kezdetek erkölcsnemesítő amatőrizmusa tér vissza, az az idő, amikor ácsok, pékek, patikusok és cipészek összefogtak, hogy megépítsék ide a csapatuk első pályáját, ahol a vasúti töltés volt a tribün és az egyik kapu mögött egy tűzfal állta útját a futóknak. A pályát, amely tíz évig volt a ferencvárosi focisták otthona, s ahol az első öt bajnoki arany született.

A szobor (vagy mi) mindazonáltal leginkább egy síremlékre emlékeztet, az al-

kotók, *Kopeczky Lajos* okl. építészmérnök és *Koltai László* szobrászművész (előbbi azonos azzal a polihisztorral, aki hosszú és kalandos pályája során volt tévériporter és karmester, építész és orgonista, alpolgármester és labdarúgó, hogy csak néhány tevékenységét említsük, és a Mester utcában születvén ezer szállal kötődik a kilencedik kerülethez, utóbbi megannyi köztéri szobor ismert és elismert alkotója, bár jobbára szakrális alkotásokat jegyez – igaz, igaz, erről is elmondhatjuk ugyanezt) igyekeztek minden lehetséges információt feltüntetni a rendelkezésükre álló felületen: itt van a kilenccsikú jelvény a három E-vel (van-e, ki e címert nem ismeri? Ha van, az ő kedvéért áruljuk el, erkölcs, erő és egyetértés találkozik e jelenben), van sas (*Manno Miltiadesz* 1928-as terve alapján), itt van az első összeállítás (két hátvéd, három fedezet és öt csatár, ahogy illik), van cím és alcím, focicsuka és fűzős bőrlabda, meg minden, ami kell: érthető, hisz mint ebből a történetből is látszik, maguktól ma már kevesen tudják, hogy milyen megszentelt földön járnak erre felé.

S amennyire a környéki ingatlanfejlesztés ütemét nézem, azt se nagyon tudhatjuk, hogy még meddig tehetik meg mindezt. ●

RÉGÉSZETI KIÁLLÍTÁS

1867/2005-2015

Temporary exhibition at
the Castle Museum

www.btm.hu

KINCSEK A VÁROS ALATT

TREASURES UNDER THE CITY

2017.04.12

2017. 09.17

BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM VÁRMÚZEUM

SZEGEK A KOPONYÁBAN...

BŰNÜGYI REJTÉLY

VAGY GYÓGYÍTÁS?

**Budapesti Történeti Múzeum
Vármúzeum**

1014 Budapest, Szent György tér 2.

480 Ft

Csontó Sándor gyűjteményéből

nka
Nemzeti Kulturális Alap